

KAITSEPOLITSEIAMET

AASTARAAMAT 2009

KAITSEPOLITSEI AASTARAAMAT 2009

SISUKORD

PEADIREKTORI EESSÕNA	4
KAITSEPOLITSEIAMETI UUED TEENISTUSASTMED JA STRUKTUUR	6
PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE	8
Parem- ja vasakäärmuslased	8
Venemaalt toetatavad äärmuslased	9
Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaste poliitika	12
Majandusjulgeolek	13
VENEMAA INFORMATSIONILINE MÕJUTUSTEGEVUS EESTIS	16
Impressumi tegevus	18
VASTULUURE	20
RIIGISALADUSE KAITSE	22
RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE	24
Eesti moslemite kogukond	24
Islamikeskus ja mošee	25
Muud islamiorganisatsioonid	25
Terrorismi rahastamine	26
Illegaalne immigratsioon	26
Massihävitusrelvade ning strateegiliste kaupade salakaubanduse tõkestamine	27
Plahvatustest	28
Ebaseadusliku lõhkeaine ja tulirelvade käibelt kõrvaldamine	29
Muude raskete kuritegude uurimine	30
Arctic Sea juhtum	31
KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS	32
Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris	33
Korruptsioon riigieelarvelise raha ja riigivara kasutamisel	34
Korruptsioon kohalikes omavalitsustes	36
KGB AGENTUUR JA SALAJASED KAASTÖÖTAJAD	37
Informaatorid ja metsavennad	37
Koostöö põhjused	40
Agendid ja usaldusisikud	40

Raivo Aeg, Kaitsepolitseiameti peadirektor.

PEADIREKTORI EESSÕNA

Eesti riigi julgeolek on üha tugevam. Niimoodi öelda on isenesest lihtne ning kahtlemata ka õige, kuid ilma meie julgeolekukeskkonna üle sisuliselt juurdlemata pole sel väitel tegelikku tähendust ega perspektiivi. Samuti pole sel elujõudu juhul, kui arvame, et meie ühise julgeoleku tagamine on pelgalt kellegi teise vastutus. Kaitsepolitsei aastaraamatu peamine eesmärk ongi koos meie partnerite ja avalikkusega meie riigi julgeoleku üle ühiselt juurelda ja vastutust kanda.

Kaitsepolitsei ameti ülesanne on tagada Eesti riigi julgeolek mittesõjaliste vahenditega. Minu arusaama kohaselt tähendab see sellise keskkonna loomist ja hoidmist, kus ei teki kahtlustki näiteks Eesti territoriaalse terviklikkuse püsijäämises ning on tagatud tingimused eesti keele ja kultuuri kestmiseks ajast aega, nagu oleme kokku leppinud põhiseaduses. Kaitsepolitsei ameti peadirektorina annan igal hetkel endast parima, et minu kasutusse usaldatud ressursid parimal viisil seda eesmärki täidaks. See on siiski asja lihtsam pool. Mis on raskem? Julgeolekut saab võimalikult tõhusalt tagada vaid siis, kui sellesse on kaasatud kogu ühiskond. Kaitsepolitsei ameti ülesanne on tagada julgeolekut meile kõigile. Ent

selle eelduseks on dialoog ja koostöö kaitsepolitsei ning rahva vahel, kelle jaoks kaitsepolitsei ju töötabki.

Kohati ei ole meie, st Eesti riik ja ühiskond, suutnud siiani ületada möödunud aastakümnetest jäänud vaimset barjääri. Mõtlen tõkkeit, mis hoiavad inimesi - häid seaduskuulekaid kodanikke - mõnikord tagasi, andmast teada korrakaitse- või julgeolekuasutusele õigusrikkumisest, aga ka arutlemast potentsiaalsete ohtude üle ning suhtlemast nende asutustega vabalt, ilma pelgamata. Demokraatliku riigi elanike kui kõrgeima võimu kandjate niisugusel hirmul ei saa ju olla ratsionaalset põhjendust. Ainus loogilisena tunduv seletus on see, et julma Nõukogude režiimi repressiivorganite aastakümnetepikkune hirmule rajatud tegevus ei ole meie mälust veel lõplikult kadunud. Tõenäoliselt toob isegi sõna "julgeolek" paljude inimeste alateadvusest esile just needsamad vanad seosed ja hirmud. Selletaoliste seoste lõhkumist tänapäeva Eesti ühiskonnas peangi oma töö väljakutserohkemaks pooleks.

Praegu ega nähtavas lähitulevikus meid sõjaliselt keegi ei ohusta, riik ja selle osad töötavad ning arenevad, koostöö ametkondade vahel sujub, Eesti maine

rahvusvahelistes organisatsioonides ja partnerlussuhetes on kõrge. Ja mis kõige olulisem - rahva usaldus oma riigi vastu on isegi ebakindlatest majandusoludest sõltumata stabiilne ja provokatsioonidest kõigutamatu. Ühe osa sellest usaldusest moodustab kindlasti ka teadmine, et õiguskaitse- ja julgeolekuasutusi ei saa ükski poliitiline partei ega huvirühm oma erahuvides ära kasutada. Kaitsepolitsei ameti kindel prioriteet on arendada oma personali ja tegevust nii, et vastata aina paremini kodanike ootustele ja olla jätkuvalt võimeline andma tõhusaid vastulööke neile, kes meie riigile ja rahvale halba soovivad. Püüame oma tegemistes olla nii avatud, kui meie töö eripära seda võimaldab, ja loodame üha kasvada rahva usaldust meie vastu.

Head kaasamõtlemist!

Raivo Aeg

Kaitsepolitsei ameti peadirektor

KAITSEPOLITSEIAMETI UUED TEENISTUSASTMED JA STRUKTUUR

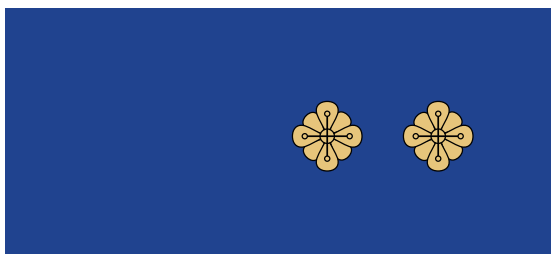
nooremassistent

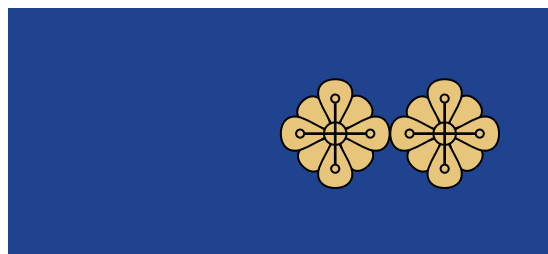
komissar

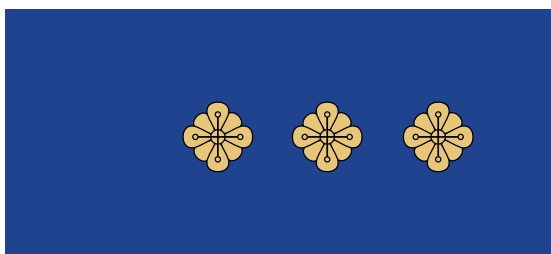
assistent

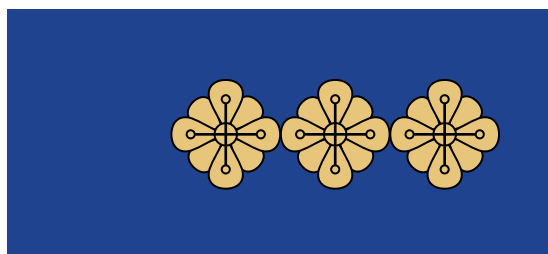
vanemkomissar

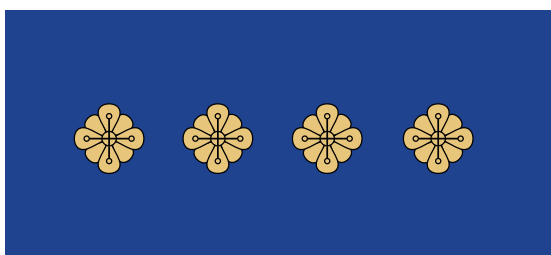
vanemassistent

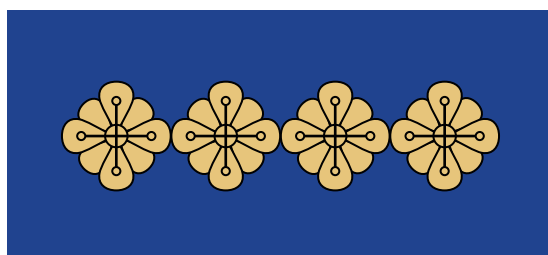
politseileitnant

ülemassistent

politseikapten

Alates 1. jaanuarist 2010 kehtib Kaitsepolitseiametis uus teenistusastmete ja ametikohtade süsteem ja struktuur.

Ametikohad

noorempetsialist
vanempetsialist
juhtivpetsialist
struktuuriüksuse juht
peadirektori asetäitja
peadirektor

Kaitsepolitsei politseiametnike teenistusastmed

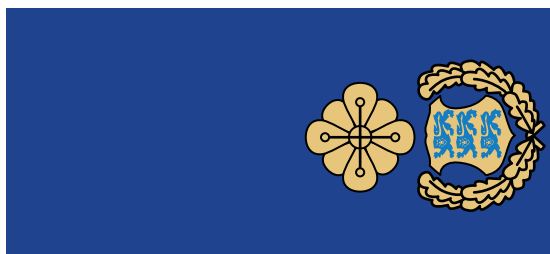
nooremassistent
assistent
vanemassistent
ülemassistent
komissar
vanemkomissar
politseileitnant
politseikapten
politseimajor
politseikolonelleitnant
politseikolonel
politseikindralinspektor
politseikindral

Struktuur

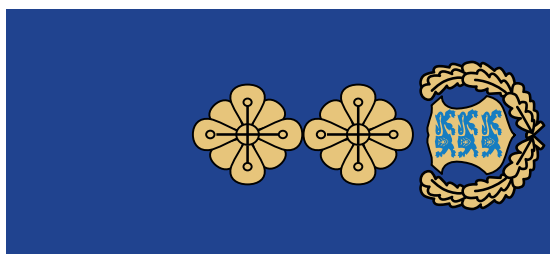
Samuti on Kaitsepolitseiametil alates 1. jaanuarist 2010 uus struktuur. Kaitsepolitseiameti struktuuri kuuluvad:

Keskstruktuuriüksused
Põhja osakond
Ida osakond
Lõuna osakond
Lääne osakond

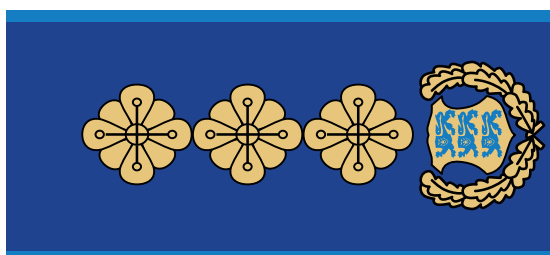
politseimajor

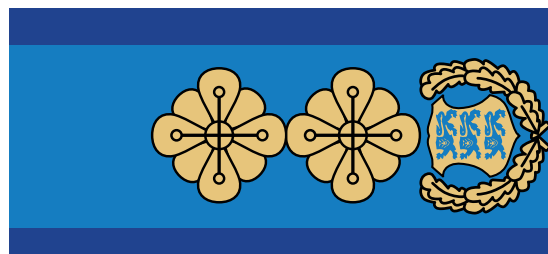
politseikolonelleitnant

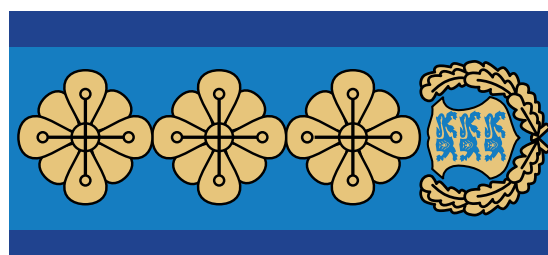
politseikolonel

politseikindralinspektor

politseikindral

Vasakäärmuslastest määratud aktsioonid NATO tippkohtumise ajal Strasbourgis 4. aprillil 2009.

PÕHISEADUSLIKU KORRA KAITSE

Parem- ja vasakäärmuslased

Skandinaavias ja Lääne-Euroopas on paremäärmuslikud rühmitused jätkuvalt aktiivsed ning viimastel aastatel saab nende aktiivsuse tõusu täheldada ka mitmes Kesk- ja Ida-Euroopa riigis. Sellist suundumust võib pidada reaktsiooniks üleilmastumisele ja pidevalt suurenevale sisserändele Euroopasse. Mitmed paremäärmuslikud parteid on saavutanud oma populistliku sõnumiga edu nii parlamendi- kui ka kohalike omavalitsuste valimistel. Samuti on mitmed seesugused parteid esindatud Euroopa Parlamendis.

Mitmes Euroopa riigis on üha suurenevaks ohuks avalikule korrale ning turvalisusele parem- ja vasakäärmuslaste vahelised konfliktid. Konflikt puhkeb enamasti ühe osapoole rongkäigu või meeleavalduse ajal ja kokkupõrkega kaasnev vägivald on suunatud vastaspoole aktivistide või korda hoidva politsei vastu. Kuna nii Eesti parem- kui ka vasakäärmuslased omavad kontakte mõttekaaslastega Euroopas, võivad siinsedki äärmuslased saada inspiratsiooni vägivaldseteks aktsioonideks. Seda laadi sündmuste võimalikkusega peame ka Eestis kindlasti arvestama.

Euroopa riikide vasakäärmuslastele on iseloomulik oma seisukohtade väljendamine vägivaldsete aktsioonide teel, millele lisandub paremäärmus-

lusele vastandumine. Kurikuulsaks näiteks on 2009. a aprillis Kehlis ja Strasbourgis NATO 60. aastapäevale pühendatud tippkohtumise vastas kümnete tuhandete osavõtjatega protestimeeleavaldused. Vägivaldseks muutunud meeleavalduste käigus süüdati põlema hotell, rööviti tanklat ja apteeki ning lõhuti muud vara. Ainuüksi Strasbourgis tuli korra hoidmiseks rakendada üle 10 000 politseiniku.

Eesti marurahvuslaste ja paremäärmuslike ringkondade ettevõtmisi iseloomustas 2009. aastal koostöövõimetus ning juhtfigureide omavahelised konfliktid. Tagasihoidlikuks kujunesid nii Euroopa Parlamendi kui ka kohalike omavalitsuste valimistel saavutatud tulemused. Eesti valijate

Rahutuste käigus süüdatud hoone.

vähene toetus marurahvuslikele ja paremäärmuslikele aktivistidele kinnitab, et nende sisutul ning populistlikul sõnumil puudub Eestis arvestatav kandepind isegi majanduslikult keerulisel ajal.

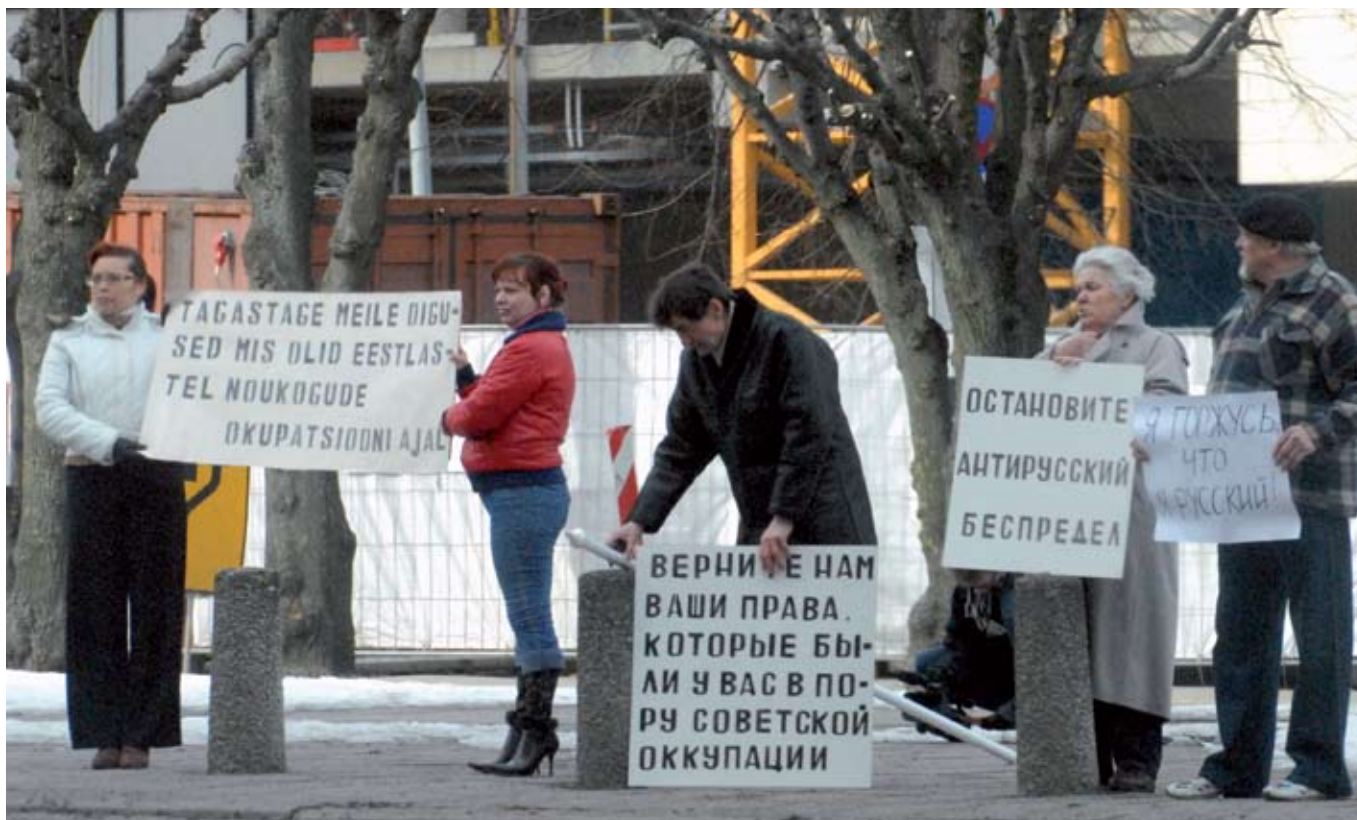
Ikka veel kuulub Eestis tegutsevatesse rühmitistesse isikuid, kes ei soovi või pole lihtsalt võimelised tegema vahet II maailmasõjas Saksamaa poolel sõtta kistud ja seal langenud Eesti meeste mälestamisel ning natsionaalsotsialistliku terrorirežiimi ülistamisel. Eestit okupeerinud võõrvõimu ning selle sümbolite kummardamisel ei ole ega saagi olla õigustust. Võimatu on selles näha Eesti sõjameeste julguse ja vapruste tunnustamist. End võõraste sulgedega ehtides ollakse ehk paremal juhul etturiteks nende käes, kelle soovunelmaks on kujutada demokraatlikke väärtusi kaitsvat Eestit pigem „ühe väikese, vastiku, natsionaalsotsialismi salliva riigina“.

Venemaalt toetatavad äärmuslased

Venemaa Föderatsiooni Suursaatkond Eestis ja Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu panustavad Kremli nn kaasmaalaste poliitikas üha enam äärmuslike vaadetega isikutele ja organisatsioonidele. Tegelikult Eestis venekeelne elanikkond end äärmuslastega ei samasta.

Vene kogukonna tuntuim äärmuslike vaadetega inimesi koondav ühendus Notšnoi Dozor (Õine Vahtkond) millegi olulisega 2009. aastal silma ei paistnud ning organisatsioonil puudub selge eesmärk ja strateegia. Tõnismäe hauatähise teisaldamise temaatika on end ammendanud. Seetõttu väljendub Notšnoi Dozori tegevus peamiselt Interneti portaalide ja Vene meedia kaudu ebamääraste süüdistuste esitamises Eesti Vabariigi riiklike institutsioonide ja asutuste

aadressil. Ohtralt leiavad kasutamist vene propagandistidele omane retoorika ning kõlavad väljendid nagu „russofoobia“, „fašismi heroiseerimine“, „apartheid“ jne. Peale Eesti valitsusele vastandumise jälgitakse aktiivselt kõike Venemaaga seonduvat ning reageeritakse valuliselt, kui Venemaale „liiga tehakse“. Notšnoi Dozori liikmete puhul ongi valdavalt tegemist Venemaalt lähtuvast propagandistidest innustuvate inimestega, kes näevad endis justkui mingi vastupanuliikumise võitlejaid. Äärmuslastele omaselt tegutsevad nad enamasti millegi vastu, mitte aga millegi poolt. Eesti ühiskonda rahvaste pinnal lõhestada püüdes on Notšnoi Dozori liikmed pakkunud välja mitmeid veidraid ideid, nagu vene kogukonna oma valuuta, eraldi ametiühingud venekeelsetele töötajatele jms.

Notšnoi Dozori stiilinäide.

Kuivõrd Eestis kipub tegevust nappi- ma, osalesid Notšnoi Dozori ja selle allorganisatsiooni Molodoje Slovo liikmed 2009. aastal korduvalt mõt- tekaaslaste korraldatud aktsiooni- del Lätis ja Soomes. Eriti usinalt on siinseid äärmuslasi oma tegemistes- se kaasanud Soome Antifašistliku

reisipiletid ning toitlustamine - ja muidugi meedia tähelepanu.

Johan Bäckman määratleb ennast avalikult vasakäärmuslasena ning möönab, et tema seisukohad on pä- rit Venemaalt. Bäckman on kordu- valt esinenud Eesti suhtes vaenulike

Mikael Teinoneniga. Viimane on tei- nud Bäckmanile tõlketöid.

Kohati on ideepuuduses vaelevale Notšnoi Dozorile pidanud tuge pak- kuma ka Venemaa Föderatsiooni Suursaatkond Eestis, mille akende all korraldati näiteks 8. augustil 2009 saatkonna ergutusel miiting „2008. aastal Gruusia agressiooni tagajärjel hukkunute mälestamiseks“.

Kuigi Venemaa ametlik retoorika välistab kaasmaalaste poliitika raames igasuguse mõjutustegevuse, võib Eesti kontekstis esitada mitu vastupidist näidet.

Komitee liider Johan Bäckman, kellel Soomes toetajaskond puudub. Ilma Eestist saabuva abiväeta poleks tal võimalik ühtki meeleavaldust korral- dada. Mitme Notšnoi Dozori, eriti aga Molodoje Slovo liikme jaoks pole see- suguste „lähetuste“ puhul esmatähtis niivõrd piketi teema, kuivõrd tasuta

ja stalinliku NSV Liidu käitumist heakskiitvate sõnavõttudega, õigus- tades küüditamisi ja eitades Balti riikide okupeerimist. Kurioosumina on Bäckman, kes avalikult süüdistab Eestit natsismi heroiseerimises, hea- des suhetes natsionaalsotsialistlikku maailmavaadet propageeriva Risto

2009. aasta oktoobrikuistel kohalike omavalitsuste volikogude valimis- tel panid end teiste hulgas proovile ka mitu Notšnoi Dozori liiget, kelle hääldesaak jäi aga väga kesiseks. Kui põrumistsuvistel Euroopa Parlamendi valimistel põhjendati asjaoluga, et kodakondsuseta isikud osaleda ei saanud, siis pärast kohalike omava- litsuste valimisi tuli tunnistada, et nii organisatsioon Notšnoi Dozor kui ka

Ülal: Naši komissari Mark Sirõki monoetendus Eesti Vabariigi Suursaatkonna juures Moskvas 26. märtsil 2009.

Eestis ja Soomes elavate erinevate äärmuslaste ühisaktsioon Tampere 20. aprillil 2009 (antifasistit.blogspot.com).

selle aktivistid pole Eesti ühiskonnas toetust kogunud. Pärast valimiste ebaedu on Notšnoi Dozori liidritel kindlasti raskem võtta sõna kogu Eesti venekeelse elanikkonna nimel. Samas oleks naiivne loota, et nad Vene meedia poolt omistatud liidrirollist kergekäeliselt loobuksid.

Venemaalt toetatavate äärmuslaste hulgas annab jätkuvalt tooni Venemaa marurahvuslik noorteorganisatsioon Naši ning selle Eestist pärit komissar Mark Sirõk. Olles Našist rahaliselt sõltuv, on Sirõk kohustatud propaganda huvides täitma finantseerijate tellimust ning korraldama eri aktsioone nii Venemaal kui ka Eestis. Näidetena võiks siinkohal tuua enda aheldamise Eesti ja Ukraina saatkonna juures Moskvas, samuti provokatiivse meelevalduse korraldamise katse juuli-

kuus sõjaveteranide kokkutuleku ajal Sinimägedes. Nii nagu Notšnoi Dozoril puudub ka Sirõkil Eestis arvestatav toetajaskond. Seda fakti on ta suutnud seni Naši liidrite eest hoolikalt varjata. Kohalike omavalitsuste valimistel Lasnamäe ringkonnas kandideerides vaid 64 häält kogunud Sirõk ei õigustanud aga kindlasti oma „sponsorite“ ootusi. Samuti ei suutnud Sirõk realiseerida Naši juhtide koostatud tegevusplaani „võidupäevaks“ (9. mai) ja Tallinna „vabastamise“ aastapäevaks (22. september).

Naši populaarsus Venemaa noorte hulgas on viimase aasta jooksul oluliselt kahanenud ning seda peamiselt kahel põhjusel. Esiteks on majanduslanguse tõttu kärbitud Venemaa noorteorganisatsioonide eelarveid ning koos sellega on paljude jaoks kadunud motivatsioon „ühiskondlikus

töös“ osalemiseks. Teiseks ning mitte vähem oluliseks põhjuseks on tõsiasi, et Našil puudub tegelikult selge noori koondav ideoloogia, sest kaugeltki mitte kõik vene noored ei ole huvitatud nädalast nädalasse Eesti, Läti, Ukraina, Gruusia või mõne rahvusvahelise organisatsiooni vastu protesteerimisest. Samuti on paljudele tänaseks selge, et noorteorganisatsiooni töös osalemine ei taga veel tulevikus töökohta mõnes riiklikus või munitsipaalametis, rääkimata kohast Riigiduumas. Seetõttu annavad Našis tooni Mark Sirõki ja Konstantin Goloskokovi sugused äärmuslikud aktivistid, kes näevad poliitiliste tellimuste täitmises võimalikku elatusallikat.

Katse tõsta Naši mainet tehti traditsioonilise Venemaal toimunud Seligeri suvelaagri abil, kus keskenduti

senisest enam teemadele nagu innovatsioon, haridus ja teadus. Kõigele vaatamata andis laagris ikkagi tooni antifašistlik ja šovinistlik retoorika, lõomas igavene tuli ning ööpäev läbi toimus telkmantlites mälestusvalve. Noorteorganisatsiooni liidrite soov vabaneda hitlerjugendlikust mainest sundis korraldajaid kutsuma Seligeri järve äärde noori üle terve Euroopa. Paraku hoiti juba nõukogude ajast tuntud traditsiooni kohaselt välismaalaste rühma teistest eraldi ning neile pakutav loenguprogramm erines oluliselt kodumaa noortele ettenähtud teemade ringist.

Saatuse ironiana sattusid fašismi ja natsismi vastu võitlevad Molodaja Gvardija ja Naši ise Venemaa antifašistide vägivallaaktsiooni ohvriks. 2009. aasta novembris rünnati mõlema organisatsiooni staapi Moskvast. Ründajad olid ilmselt nn antifad, kelle jaoks Kremli-meelsed rühmitused on oma olemuselt marurahvuslikud ning autokraatlikule Vene riigile orienteeritud.

Venemaa nõndanimetatud kaasmaalaste poliitika

Iga riigi kohus on kaitsta oma kodanikke ja toetada rahvuskaaslasi välismaal. Probleemid tekivad siis, kui selle raames püütakse pidevalt sekku da teise riigi siseasjadesse ja viia ellu oma mõjusfääride poliitikat. Lühikest aega võib säärane tegevus oluliselt kahjustada teise riigi julgeolekuhuve. Pikemas perspektiivis mõjub teguviis aga negatiivselt sekkuvale riigile endale, sest rahvuskaaslased ja -kultuur muudetakse välispoliitika pantvangideks.

Venemaa jõupingutusi kaasmaalaste (nii nimetab Venemaa keskvõim oma välismaal elavaid rahvus- ja mõttekaaslasi) poliitikas võib kokku võtta nelja K poliitikana – koordineerimine, konsolideerimine, kommunikat-

sioon, kaitsmine. Inglise keeles akronüüm СССР:

Coordination
Consolidation
Communication
Protection

Poliitika eesmärk on Venemaa kontrollitud teabevälja abil muuta niinimetatud kaasmaalased ühtseks manipuleeritavaks massiks, avardades nõndaviisi oluliselt riigi välispoliitilist arsenalit.

Kuigi Venemaa ametlik retoorika välistab kaasmaalaste poliitika raames igasuguse mõjutustegevuse, võib Eesti kontekstis esitada mitu vastupidist näidet. Nii kinnitas Venemaa välisminister Sergei Lavrov 16. jaanuaril 2009 Venemaa kaasmaalaste toetamist kommenteerides: „Mitte mingit tegevust ega otsuseid, mis tähendaksid sekkumist nende riikide asjadesse, kus need kaasmaalased elavad, ei tule“. Vaid neli päeva hiljem õhutas aga Venemaa Kaasmaalaste Koordinatsiooninõukogu Eestis europarlamenti pürgivaid venekeelseid kandidaate ühisnimekirja moodustama. Olgu siinkohal mainitud, et koordinatsiooninõukogul on etendatavas kaasmaalaste rahvademokraatias oluline roll. Nõukogu istungid toimuvad Tallinnas Venemaa Föderatsiooni Suursaatkonnas Vene diplomaatide, sh suursaadiku, valvsa pilgu all. Enamik nõukogu liikmeid kuulub Eestimaa Ühendatud Vasakparteisse. Kuigi koordinatsiooninõukogu on avalikult tegutsev organisatsioon, pole seda Eestis ametlikult registreeritud. Sellise teguviisi motiiv on ilmne ja arusaadav: hoiduda võtmast oma tegevuse eest vastutust ning varjata organisatsiooni rahastamise üksikasju.

2009. aasta europarlamenti valimistel Eestis ilmnas taas, kuidas Venemaa poliitikud „ei sekku“ oma kaasmaalaste poliitika kaudu teiste riikide siseasjadesse. Samuti väärrib ära-

märkimist Moskva linnavalitsuse välissuhete osakonna juhataja Georgi Muradovi tegevus. 28. veebruaril 2009, mil toimus Venemaa kaasmaalaste organisatsioonide nõupidamine Eestis, algas ka Muradovi kahepäevane visiit Eestisse. Visiidi algul Eesti meediale antud intervjuus väitis Muradov, et tuli Eestisse puhkama ja külla oma sõbrale. Tegelikuses seisnes külaskäik vestlustes Tallinnas Venemaa Föderatsiooni Suursaatkonnas järjestikku väljakutsutud kaasmaalastega. Eesmärk oli valimisteks kokku leppida vene kandidaatide ühisnimekirja moodustamises, mille eesotsas oleks koordinatsiooninõukogu aktiivne liige ja MTÜ Inimõiguste Teabekeskuse juht Aleksei Semjonov. Tema esiletõstmine oli mõistetav, kuna tegemist on inimõiguste temaatikat Venemaa vaatenurgast käsitleva isikuga, kelle tegevust rahastatakse Moskvast. Inimõiguste Teabekeskuse aastaaruande kohaselt moodustas Venemaa Föderatsiooni Suursaatkonna rahaline toetus 2008. aastal pea-aegu poole nende projektide kogutoetusest. Visiidi käigus pakuti seatud tingimuste täitmisel kavandatava ühisnimekirja kandidaatidele välja üle kümne miljoni krooni suurune motivatsioonipakett. Kui suur rahasumma reaalselt Eestisse oleks jõudnud, on siiski teadmata, sest vene kandidaatide ühtset nimekirja moodustada ei õnnestunud ja koos sellega kadus ka motiveerimise eesmärk.

2009. aastal ei jätnud ülemaailmne majanduskriis mõjutamata ka Venemaa kaasmaalaste poliitikat. Rahanappus tekitas kaasmaalaste poliitikast elatuvate isikute hulgas konkurentsi. Näitena võib tuua Venemaa Välisministeeriumi kaasmaalastega tegeleva osakonna aseülemale Aleksandr Gussevi aresteerimise FSB poolt 8. aprillil 2009. Väidetavalt nõudis Gussev 200 000 rubla alkäemaksu, et kaasmaalaste toetamisega seotud fond OKA saaks osaleda

Välisriikide luureteenistuste huvi Eesti põlevkivitehnoloogia vastu on kasvav.

riiklikus kaasmaalaste programmis. Eesti kontekstis on oluline, et FSB-ga koostööd teinud fondi OKA juht Tatjana Poloskova on Eestis elavate kaasmaalaste koordineerimise de facto liidri Andrei Zarenkovi mentor, kes veel Roszarubežtsentris töötamise ajal üritas enne 2007. aasta Riigikogu valimisi mõjutada siinseid protsesse. Juhtum on kinnitus juba 2007. a Kaitsepolitsei ameti aastaraamatus esitatud väitele, et Venemaa kaasmaalaste programmide rahastamise sisu on jäänud endiseks – korrumpeerunud riigiametnike koostöö kohapealsete aktivistidega. Fondi juhi ja Venemaa jõustruktuuride koostöös antud juhul korruptsioon küll tõkestati, kuid kaitsepolitsei hinnangul oli siin sisuliselt tegemist riigi raha

pärast peetud klannidevahelise võitlusega, mis päädis Gussevi vahelejämmisega.

Rahanappus mõjutas oluliselt mitme kaasmaalaste konverentsi korraldamist. Venemaa ametnikkonna põhimureks oli sellest hoolimata kindlustada, et kaasmaalased väljendaksid oma tänulikkust ning jääks mulje, et vaatamata majanduskriisile jätkub kaasmaalaste toetamine samas mahu. Rahvademokraatlikunäitemängu ilmekaks näiteks oli Eestist lähetatud delegatsiooni tegevus ülemaailmsel Venemaa kaasmaalaste kongressil Moskvast, kus delegatsiooni nimel kõneles massiürituste ja estraadi režissööriks õppinud Maardu rahvamaja juhataja Andrei Zarenkov. Tuleb üksnes tunnustada tema abilisi

Venemaal, kes suutsid korraldada kõne toimumise vahetult Venemaa riigipea sõnavõtu eel ja löid niiviisi võimaluse tema tähelepanu köitmiseks. President Dmitri Medvedev saabus kongressile vaid veidi enne oma sõnavõtu algust ja lahkus ürituselt kohe pärast kõne lõppu.

Majandusjulgeolek

Majandusjulgeolek ja selle tagamine on kompleksne süsteem, millesse on haaratud nii riigi-, era- kui ka kolmas sektor. Turvalise ja jätkusuutliku majanduskeskkonna aluseks on läbipaistvus, majandus- ja rahandussüsteemi stabiilsus ning ausad mängureeglid. Sellise keskkonna kindlustamisel on oma roll täita Kaitse-

Majanduskriisi tingimustes suureneb paratamatult risk sattuda tööstusspionaaži ohvriks.

politseiametil, mis rakendab meetmeid korrupsiooni ja tööstusspionaaži tõkestamiseks.

Ülemaailmse finants- ja majanduskriisi tõttu vähenes 2009. aastal Eestis tegutsevate Vene kapitaliga ettevõtete Venemaa-poolne poliitiline mõjutamine, kuna reaalne situatsioon sundis sealseid ametkondi ja poliitilist juhtkonda varasemast enam silmas pidama majanduslikku tulukust. Mõnevõrra on pehmenenud Venemaa poolt alates 2007. aastast Eesti suhtes rakendatavad nn administratiivsed meetmed. Tegemist pole otseste majandussanktsioonidega. Ladusat kaubavahetust takistavad tehnilised probleemid transpordis, venitamine suhtlemises, dokumendikäitluses jms.

Majanduskriisi tingimustes suureneb paratamatult risk sattuda tööstusspionaaži ohvriks. Kahanevate rahaliste võimaluste juures on mõned riigid ning erasektor valmis raha säästmise nimel kasutama vahendeid, mis tagaksid neile kõlvatu konkurentsi eelise.

Luureterminoloogias eristatakse tööstusspionaaži ja majandusluure mõistet. Esimene neist on sisult kitsam ning kujutab endast ettevõtete vahelist luuretegevust, mis hõlmab teabe, tehnoloogia jms ebaseaduslikku hankimist. Seevastu majandusluure on sisult laiem ning selle all mõistetakse riikide, s.o üldjuhul nende eriteenistuste, varjatud infokogumist. Ühtlasi on tegemist valdkonnaga, kus piir riigi- ja erasektori ning tööstus-

spionaaži ja majandusluure vahel on üsna hägune. See on nii eriti riikide puhul nagu Venemaa ja Hiina, kus ettevõtluses domineerib omanikuna riik.

Eesti suurim nõrkus tööstusspionaaži ennetamisel on siinsete ettevõtjate vähene teadmine sellise ohu olemasolust, mistõttu võetakse riski maandamiseks harva midagi ette. Tegu ei ole ainult suurettevõtteid ja teadusasutusi puudutava probleemiga. Rünnakuobjektiks võivad olla ka väiksemad ja keskmise suurusega ettevõtted. Tööstusspionaaži ennetamisel ning tõkestamisel on Kaitsepolitseiameti ja ettevõtjate vahelisel infovahetusel väga oluline tähtsus.

Välisriikide luurele pakub enim huvi Eesti energeetika- (tuumaenergeetika projektid, suhtumine Nord Streami)

ja transpordisektor. Samuti on pingsa tähelepanu all biotehnoloogia ning militaarvaldkonna teadusuuringud. Tööstushuure atraktiivseks sihtmärkiks Eestis on Virumaa regioon ning seal tegutsevad suured ettevõtted nagu Viru Keemia Grupp ja Eesti Energia Õlitööstus. Suurt huvi on üles näidatud põlevkivitehnoloogia vastu, kuid kahjuks soovitakse oskusteave omandada ilma omapoolse arendustöö ning investeeringuteta.

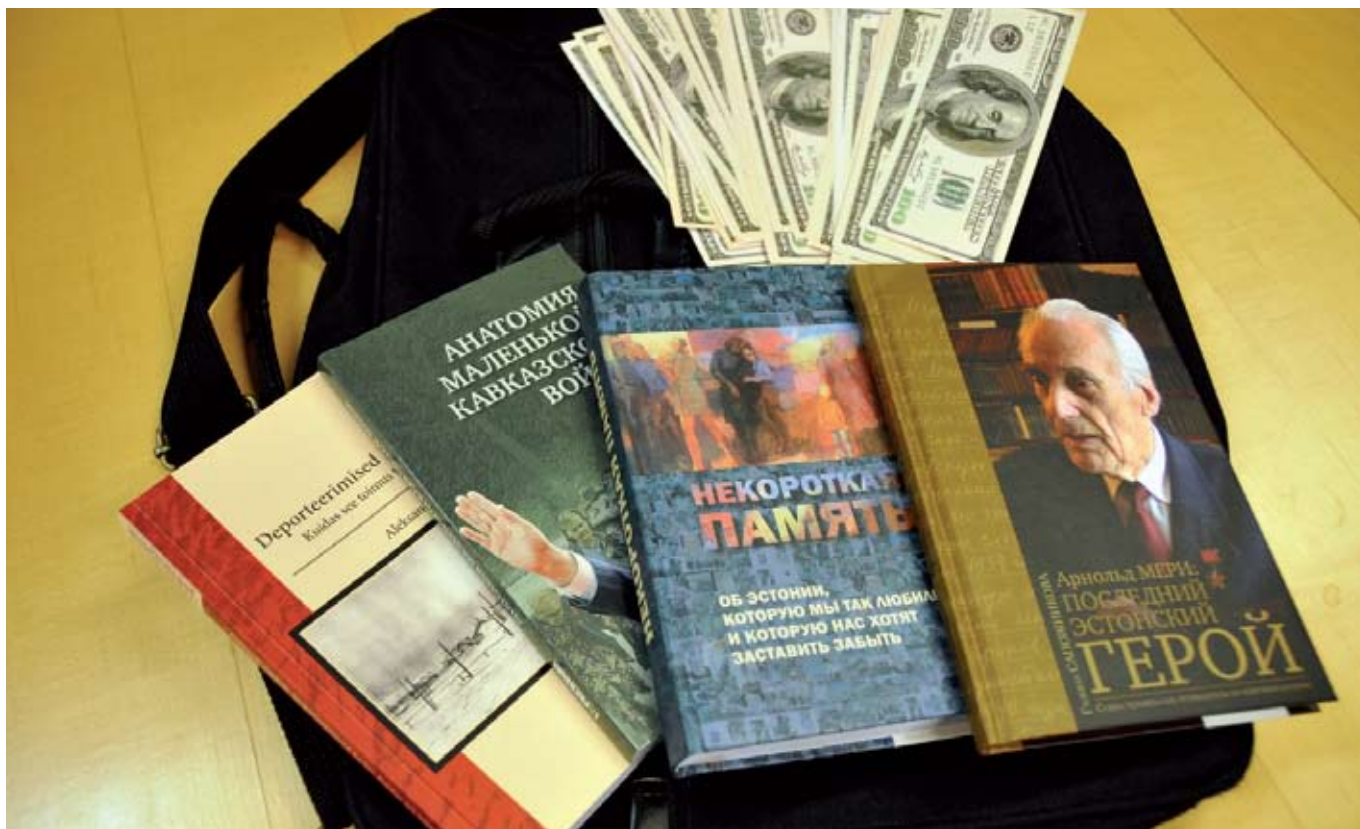
Venemaa on väga aktiivne energeetikaprojektides, kuna mõistetakse, et majanduslikult ebakindlal ajal on riigi energiapoliitika eluliselt tähtis. Riik on iseseisev, kui selle energiatarned on stabiilsed, sõltumatud ja energia-kandjad mitmekesised. Avanenud energiaturu tingimustes tuleb Eestil arvestada välise energiaressursside tarbimisega kaasnevaid riske. Võima-

lik on välistarnete katkemine, manipulatsioonid hindadega ning poliitiline mõjutustegevus kahjustamaks riigi energeetikavaldkonna jätkusuutlikkust ja konkurentsivõimet.

Eesti koos Läti ja Leeduga on senini sisuliselt energiasaareks Euroopa Liidus, olles ajaloost tulenevatel põhjustel tugevalt ühendatud Venemaa elektri- ja gaasivõrkudega ning omavahel. Venemaa kasutab energeetika-projekte kui poliitilist mõjutusvahendit ning on ametlikult deklareerinud, et soovib kindlustada oma koha välisriikide, (sh Eesti) energiaturul.

Venemaa energeetika arendamise strateegia aastani 2020 on seadnud üheks peamiseks energiapoliitika ülesandeks riikliku julgeoleku kindlustamise. Selle sisu ja eesmärgid on:

- teiste riikide energiaressursside kaevandamine ja kasutuselevõtt nende territooriumil;
- välisriikide energiaturgudele sisenemine ning nende energiamüügivõrgu ning infrastruktuuriobjektide kaasomandisse ostmine;
- Venemaa ettevõtete riiklik toetamine osalemaks tulusates välismaistes investimisprojektides.

Venemaa sponsorraha ja ostetav tõde.

VENEMAA INFORMATSIOONILINE MÕJUTUSTEGEVUS EESTIS

2009. aasta detsembris kuulutas Venemaa president Dmitri Medvedev Euroopa ja Aasia meediafoorumil, et Venemaa peab toetama välisriikides tehtavat venekeelset ajakirjandust. Eelkõige nn vene kaasmaalastele suunatud meedia toetamiseks kasutab Venemaa riiklikke programme, toetusfonde ja erainvesteeringuid. Üks Venemaa välispoliitika prioriteete on kaasmaalaskonna kui Venemaa rahvusvahelise mõjuvõimu suurendamise tööriista konsolideerimine. On selge, et selle eesmärgi saavutamiseks püütakse jõuliselt laiendada oma kontrolli all oleva meedia mõjuala, suurendada sõnumite efektiivsust

ning nn pehmet jõudu kasutades sekunda teiste riikide siseasjadesse.

Tõenäoliselt näeme lähiajal mitmeid Venemaa katseid naaberriikides, sealhulgas Eestis, oma meedia mõjuala veelgi laiendada, millele loob paratamatult soodsa pinnase raske majanduselis siinsel (venekeelsel) meediaturul. 2009. aasta kevadel suleti Eestis kaks venekeelset väljaannet – Molodjož Estonii ja Vesti Dnja, paljud teised väljaanded on töötanud äratasuvuse piiril või kahjumiga. Lätis ja Leedus toimusid suurimate päevalehtede palju spekulatsioonid tekitanud omanikevahetused. Venemaal endal ei ole praeguseks

enam ühtki keskvõimust sõltumatut üleriigiliste uudisesaadete tootjat, välisuudistest rääkimata. Eesti venekeelse auditooriumi jälgitavaim meediakanal on endiselt Pervõi Baltiiskii Kanal, mis esindab Balti riikides Venemaa suurimat telekanalit Pervõi Kanal ja see toodab ka vähemalt 75% siinse meeliskanali sisust. 2009. aastal Venemaal toimunud riigi finantseeritavatest ajakirjanike „koolitustest“ võttis osa mitu Eestis tegutsevat ajakirjanikku ning võib arvata, et seesuguseid üritusi korraldatakse ka tulevikus. Venemaa propaganda-rahadest saab juba praegu oma osa Notšnoi Dozori liikmete sisustatav veebilehekülj baltija.eu.

Impressumi kohtumisõhtul 27.07. 2009 kritiseeriti kommunismi ja natsismi kuritegude võrdlemist. Hinnang Eestile: „See riik on täiuslik näide sellest, mille vastu meil tuleb võidelda!”

Üks Venemaa informatsioonilise mõjutustegevuse konkreetseid eesmärke on püüe nõrgestada Eesti ja teiste Venemaaga piirnevate, kuid häirivalt iseseisvate riikide rahvusvahelist positsiooni. Eesti kontekstis üritatakse juba pikemat aega luua muljet siinse kaasmaalaskonna halvast olukorrast ja riiklikust „natsismi heroiseerimisest” ehk „ajaloo ümberkirjutamisest”. Samasse skeemi kuuluvad ka 2009. aasta maikuu Venemaa Presidendi Administratsiooni juurde loodud kaks uut institutsiooni: Venemaa huvide vastase ajalooõltsimise katsetega võitlemise komisjon ja Venemaa rahvusvahelise maine kujundamise komisjon. Varem Venemaa välisministeeriumi juures tegutsenud rahvusvahelise maine kujundamise komisjoni tegevus on jäänud küllaltki varjatuks. Seevastu Venemaa huvide vastase ajalooõltsimise katsetega

võitlemise komisjon on aktiivsem ja keskendub eelkõige Venemaa propaganda toetamisele, pakkudes näiteks finants- ning logistikatuge propagandatrükiste üllitamisele ja ürituste korraldamisele. Komisjon tegeleb

nõu. Selles sätestati kriminaalvastutus neile, kes vähendavad NSV Liidu rolli Teises maailmasõjas Saksamaa üle võidu saavutamisel. Eelnõu sätted nägid „ajaloolise tõe eitamise” ja „natsismi rehabiliteerimise” eest ette

Venemaa keskendub oma eesmärkide saavutamisel üha enam nn pehmele jõule ja informatsioonilisele mõjutustegevusele.

ühtlasi „ajalooõltsimisekatsete” vastustegevuse taktika ja strateegia väljatöötamisega.

Moskva ambitsioonidest saada enda kätte ajaloolise tõe monopol annab tunnistust püüe kriminaliseerida stalinismi kriitikat. Ajalooõltsimisega võitleva komisjoni moodustamine langes ajaliselts kokku Venemaa Riigiduuma saadikuterühma algatusega, millega esitati Venemaa Föderatsiooni karistusseadustiku uuendamise eel-

reaalse vangistuse ja suure trahvi Venemaa, aga ka teiste riikide kodanikele. Ühe mõjutusvahendina nähti ette diplomaatiliste suhete katkestamist ajalugu võltsiva institutsiooni asukohamaaga. Kuigi tänaseks on rahvusvahelist hämmingut tekitanud seaduseelnõu vaikselt päevakorrast maha võetud, pole äärmuslike propagandistide üleskutsed teisitimõtlejate represseerimiseks Vene meediast kuhugi kadunud.

Läbinägelikkuse kontrollimise tabel.

Vladimir Putini esimesest presidendi-ajast alates on Venemaa Föderatsiooni juhtkonna pikaajaline strateegiline eesmärk olnud mõjusfääri taastamine nn lähivälismaa riikides ning Venemaa kui superriiği staatuse kindlustamine rahvusvahelisel tasandil. Kuna majanduslikku ning sõjalist jõudu selle unistuse teostamiseks esialgu napib, on asunud panustama toetavate müütide loomisesse – et inimesed kodu- ja välismaal sellesse soovunelmasse usuksid. Seatud eesmärgi saavutamist toetabki oluliselt Venemaa üha suurem keskendumine nn pehmele jõule ja informatsioonilisele mõjutustegevusele. 2009. aasta mais kinnitatud Venemaa rahvusliku julgeoleku strateegias on nimetatud valdkond eraldi sätestatud. Venemaa 2009. aasta riigieelarves, kus paljusid

kulusid oluliselt kärbiti, suurendati riiklikuks propagandaks ette nähtud kulutusi varasemaga võrreldes enam kui 30% võrra, tehes kogusummaks üle 15 miljardi krooni. Rahaeraldust suurendati näiteks televisiooni-, raadio- ja Interneti auditoriumide hõlmamiseks.

Informatsioonilise mõjutustegevuse puhul on oluline teadvustada, et n-ö traditsiooniline ajakirjandus on vaid üks võimalik kanal oma sõnumi edastamiseks. Venemaa kui propagandavaldkonna juhtivaid riike kasutab oma seisukohtade ja väärtushinnangute sihipäraseks levitamiseks kõikvõimalikke vorme: mängufilme, meelelahutussaateid, reklaame, teaduskonverentse, kultuuriprogramme, kohtumisõhtuid ja seminare, raa-

matuid, teadusuuringuid, populaarteaduslikke käsitlusi jne. Eesmärk on mõjutada erinevaid otsustajaid Venemaale soodsamaid valikuid ja otsuseid langetama. Eestis on sellise järjekindla tegevuse üheks näiteks 2009. aasta oktoobris oma esimest tegevusaastat tähistanud meediaklubi Impressum.

Impressumi tegevus

28. oktoobril 2008 asutasid kohalik äriees Igor Teterin ning Venemaa ajalehe Komsomolskaja Pravda korrespondent Galina Sapožnikova Tallinnas mittetulundusühingu Impressum, miskorraldaberialuvaldkondade kohtumis- ja teemaõhtuid. Seal esinevad küllaltki nimekad meedia- ja avaliku elu tegelased ning arvamusliidrid Venemaalt või mujalt maailmast. Seejuures püütakse igale kohtumisõhtule

meelitada ka mõni esineja Eestist, et nende pahaaimamatute isikute head mainet ära kasutades luua üritusele näiline tasakaalustatus ja erapoolekus. Kohtumisõhtute alalise publiku moodustavad nii praegused kui ka endised venekeelsed meediatöötajad, Notšnoi Dozori liikmed, kohalikud Venemaa kaasmaalaste poliitika aktivistid ja nendega seotud isikud. Peale kohtumisõhtute korraldab Impressum loomekonkursse ja õpitubasid ning on rahastanud mitme ajakirjaniku reise Venemaale. Seni korraldatud konkursid on olnud vähese osavõtjate arvuga ja nende laureaadid sellest tulenevalt sisuliselt ette teada. Oma tegevuse varjatud eesmärki, milleks on Eesti ajakirjanike ja meediaväljannete kaasamine Venemaa tõekspidamiste levitamisse, pole Impressum seni saavutanud ning sellest tulenev närvilisus on olnud nende viimasel üritustel juba selgelt tajutav.

Kuigi esmapilgul näib meediaklubi Impressum kahjutu ja nende üritused ükshaaval võetuna mitte kuigi provokatiivsed ega propagandistlikud, peitub ettevõtmise võti eeskätt just pikaajalises ja järjepidevas eesmärgistatud tegevuses. Läbiv teema on NSV Liidu tagaigatsemine ja auditoriumi veenmine selles, et pärast iseseisvumist (kunagi ei räägita iseseisvuse taastamisest!) on Eestist kui endisest NSV Liidu arenenuimast osast saanud halval majanduslikul järjel olev perspektiivitu riik, mis on ühtlasi Euroopa Liidu mahajäänuid piirkondi. Kohalekutsutud esinejad ning korraldajad toovad esile alati ühe ja sama hädade põhjuse:

Eesti liigne läänemeelsus ja halvad suhted Venemaaga. Halbades suhetes süüdistatakse mõistagi üksnes Eesti juhtivaid poliitikuid ja erakondi, justkui määrataks Kremli välispoliitika prioriteete Tallinnas. Siinkohal meenub paratamatult 19. novembril 2009 poolsalaja Tallinna väisanud Venemaa asepeaministri Sergei Ivanovi otsekohene avaldus Venemaa täielikust huvipuudusest meie riikide vaheliste suhete parandamiseks nähtavas tulevikus. Seda propagandistlikku sõnumit korraldatakse nii otse kui ka allteksti kaudu erisuguste valdkondade käsitlustes, olgu juttu majandusest, kultuurist, ajaloost või hoopis Eesti sportlaste saavutustest Nõukogude koondiste koosseisus.

Majanduskeskkonna stabiilsuse kõigutamiseks on Impressum levitanud krooni devalveerimise paanikat ning õhutanud vastuseisu euro kasutuselevõtule. Vaenu külvamise eesmärki kandis üritus, kuhu oli kõnelema kutsutud oma ründavate ja taktitute väljaütlemiste poolest tuntud Efraim Zuroff. Peale selle on Impressum teinud mitu katset kaasata oma tegevuse Eesti juudi kogukonna esindajaid – tulemust pole need mõistagi andnud. Kohtumisõhtuil räägitut toetavad Impressumi poolt välja antavad artiklikogumikud ja muud raamatud. Markantseima näitena väärriks neist esiletoomist 16. detsembril 2009 Meriton Grand Conference & Spa hotellis tutvustatud artiklikogumik „Pikaajaline mälu”, milles publitseeritud tekstide hulka on salakavalalt lisatud mitme Eesti autori varem ilmunud artikleid. Samas pole autoritelt endilt avalda-

misluba küsitud ja nii on neist tahtmatult saanud NSV Liidu nostalgilise propagandateose kaasautorid. Küsimusi tekitavad ka kogumiku kunstilise ning tehnilise toimetaja Jegor Vassiljevi ja Irina Tamme nimed. Tõenäoliselt on tegemist väljamõeldud tegelastega, kes teenivad omakasust lähtuvat eesmärki, petta oma Moskva sponsoritelt välja palgalisa.

On ilmne, et nõukogude süsteemile omast massilist mõjutustegevust püütakse jätkata tänapäeva Venemaa poliitilise juhtkonna heakskiidul täie hooga. Propagandasse investeerivad loodavad, et nende kulutused end kunagi ka ära tasuvad. Seepärast on oluline sellist agressiivset, ent mõnikord varjatult läbiviidavat mõjutustegevust ära tunda, mitte lasta end mõjutada valedest ega provotseerida võitlusse vastase valitud tandrill ja veel vähem vastase valitud relvadega. Kindlaim abinõu mõjutustegevuse ja propaganda vastu on meie lai silmaring, allikakriitika ning analüüsivõime.

VASTULUURE

Kaitsepolitsei amet on ainus riigisisest vastuluuret tegev asutus Eestis. Vastuluure on riigi julgeoleku tagamise vahend, mille peamine eesmärk on takistada välisriikide eriteenistuste Eesti huvide vastast luuretegevust. Luuremeetodid on valdavalt salajased, mistõttu on nende tuvastamine keerukas ning nõuab spetsiifilist lähenemist ja tegutsemisosavust. Et vastaspool ei märkaks vastuluure tegevust, peavad temagi meetmed olema salajased. Salakuulamine ei kajastu kuri-tegevuse statistikas sellisel kujul, nagu hinnatakse teiste seadusrikkumiste dünaamikat. 2009. aasta on andnud kinnitust viimase aastakümne trendile, et luureteenistuste huvi Eesti vastu on pidev ja kasvav.

gas. Eriti puudutab see poliitikuid, arvamuslimid, jõustruktuure ja ettevõtteid, kes tegelevad kaitsetööstuse valdkonnas või omavad kõrget teaduspotsentiaali. Oluline on teavitada Eesti elanikke sellest, kuidas luuretegevust ära tunda ning mismoodi talitada, kui ollakse võõrriigi luure huviorbiiti sattunud;

- *Eesti-vastase luuretegevuse takistamine* - informatsiooni kogumine ja töötlemine luurehuvide tuvastamiseks, luuretootajate identifitseerimiseks ning takistusmeetodite rakendamiseks;
- *jälitus- ja kriminaalmenetus* juhtudel, kui on küllalt andmeid, et isik tegeleb või on minevikus tegelenud riigireetmise või salakuulamisega.

paljastamine ning süüdimõistmine kohtus kokkuleppemenetluse korras.

Rahvusvaheline julgeolekualane koostöö on olulisimaid garantiisid, et tänapäevases üleilmastuvas maailmas on Eesti huvid kaitstud. Muga-vused, nagu piirikontrolli puudumine, viisavabaduse laienemine ja vaba reisimine võimaldavad vastaspoolel Eesti inimestelt hõlpsasti teavet hankida. See tähendab, et lähenemisteks, värbamisteks ja mõjutamisteks kasutatakse lisaks Eestile ka kolmandaid riike. Eesti vastu on seda meetodit kasutanud eelkõige Venemaa eriteenistused. Kaitsepolitsei hinnangul on seetõttu vajalik ka välismaal töötavate Eesti inimeste teavitamine ohtudest, mida võivad põhjustada ebasõbralike riikide eriteenistused ja nende luurehuvid.

Juhtumite põhjal võib üldistatult esile tuua järgmised värbamistsükli elemendid:

- 1) lähenemine vastuvõttudel, avalikel üritustel, ametliku kohtumise ettekäändel, kellegi (endise töö-, kooli- või sõjaväeakaaslase) vahendusel;
- 2) suhtluse arendamine, soovi avaldamine kohtuda hiljem uuesti;

Rahvusvaheline julgeolekualane koostöö on olulisimaid garantiisid, et tänapäevases üleilmastuvas maailmas on Eesti huvid kaitstud.

Kaitsepolitsei vastuluure on keskendunud järgmistele peamistele tegevustele:

- *preventsioon* - julgeolekuohtude teadvustamine ühiskonnas ning välisriikide luureteenistuste huviobjektideks olevate isikute hul-

Eestil on kindel koht Euroopa Liidu ja NATO julgeolekusüsteemis. Eestil tuleb järjest enam tegeleda julgeolekuhuvide kaitsmisega rahvusvaheliselt, sh vastuluure valdkonnas. Selles valdas tehtava töö kõige ilmekamaks näiteks oli Herman Simmi riigireetmise

- 3) isiku tundmaõppimine, isiklike küsimuste esitamine, kiitmine;
- 4) soov, et isik jagaks teatud informatsiooni, kas või väheväärtuslikku;
- 5) kasvav huvi kvaliteetsema ja olulisema informatsiooni vastu, lubadused maksta teene eest tasu (raha, head suhted, edu karjääris vms);
- 6) pärast teene osutamist, eriti kui isik teeb seda tasu eest, muutub värbaja domineerivamaks. Isikult hakatakse nõudma uusi ja kiiremaid tulemusi. Meelitused unustatakse ja sageli vähendatakse ka lubatud tasu. Isik on sattunud reetmise nõiaringsi, kus elab teadmise, teda võidakse iga hetk kompromiteerida;
- 7) koostöö jätkumine ja pidev hirm kuni paljastamiseni.

Kindlaim viis sellisesse olukorda sattumist vältida on võtta võimalikult kiiresti ühendust Kaitsepolitseiametiga. Välismaal viibides tuleb pöörduda Eesti saatkonda või selle puudumisel mõne teise Euroopa Liidu liikmesriigi esindusse.

Venemaal on olnud aktiivne agentide värbaja Föderaalne Julgeolekuteenistus (FSB). Nende arsenalis on olulisel kohal Venemaad külastavate Eesti elanike, peamiselt praeguste ja

endiste riigiametnike, sõjaväelaste või äriimeeste küllaltki agressiivne tülitamine ning Eesti elanike Venemaal elavate sugulaste-tuttavate mõjutamine. Kuigi tegu on sisejulgeolekuteenistusega, rakendab FSB üha aktiivsemalt oma luurevõimekust, kus sihtmärkideks on Eesti sisepoliitika, sinne vene kogukond, majandusinfo, Venemaal õppivad Eesti tudengid ja Eestis õppivad Venemaa kodanikud. Kaitsepolitsei hinnangul on Eestivastaste luureagentuuride, kelle hulgas kõige aktiivsemad on Venemaa luureteenistused, huvisuunad olnud viimase kümne aasta jooksul samad:

- **NATO ja Euroopa Liidu poliitika,**
- **Eesti mõjukus ja otsused rahvusvahelistes organisatsioonides,**
- **Eesti sise-, välis- ja kaitsepoliitika,**
- **vene kogukond,**
- **potentsiaalsed (salajased) kaastöötajad,**
- **Eesti eriteenistused ja**
- **kaitsejõud,**
- **küberjulgeolek,**
- **energeetika.**

Nende valdkondade puhul saab tähele panna kindlaid rõhuasetusi. Pikka aega on köitnud Venemaa luureteenistuste

tähelepanu Nord Streami gaasijuhtme rajamisega seonduv, aga ka võimalikud arengud Eesti energeetika-poliitikas. Tähelepanu väärivalt üritas üks Venemaa firma informatsiooni kogumisel kasutada n-ö positiivset lähenemist. Firma pakkus gaasijuhtme rajamise takistamiseks Eestile abi, püüdes nõnda pääseda ligi siseinfole.

Euroopa Liidu uue põhiseadusega saab olulise koha Euroopa uus välis-teenistus ja selle areng, sealhulgas ka Eesti panus. Tegemist on valdkonnaga, mis kindlasti ei jää Vene luure tähelepanu alt kõrvale.

Küberjulgeolekust on saanud aktuaalne ja elutähtis valdkond. Digitaalsete andmete ja süsteemidega seonduv paneb ründe ja infokogumise eesmärgil tegutsema luureteenistusi ja kaitse aspektist kõiki neid, kes tundlikku infot või süsteeme valdavad. Olulisteks märksõnadeks on infot koguvad viirused, info vaheltöödmine (sh telefonsidest ja elektronkirjavahetusest), infomassiivide turvalisus ja küberkaitsega tegelevad institutsioonid.

RIIGISALADUSE KAITSE

2009. aastast teevad riigisaladusele juurdepääsu loa julgeolekukontrolli Eestis kaks asutust – Kaitsepolitsei amet ja Teabeamet. Kaitseväge ja Kaitseleidiu isikkoosseisu julgeolekukontroll, mis varem oli Kaitse-

kat, kuid riigisaladuse loa taotlejatele see lisakohustus kaasa ei too.

Julgeolekukontrollide mahu kasv töö endaga paraku kaasa riigisaladusele juurdepääsu loa andmisest keel-

juurdepääsu loa andmisest keeldumist. Positiivseks näitajaks on see, kui inimene ise ilmutab tahet olukorda parandada. Küll aga võib probleeme tekkida juhul, kui makseraskustes isik ei saa aru oma seisukorrast ning kohustuste tõsidusest. Kaitsepolitsei amet on seisukohal, et selline isik pole piisavalt usaldusväärne ning tema valdusesse ei saa usaldada riigisaladust. Julgeolekukontrolli eesmärk ongi selgitada välja riskid, mis võivad muuta inimese vastuvõtlikuks kolmandate isikute mõjutustegevusele ning seada seeläbi ohtu riigisaladuse kaitsele ja riigi julgeoleku.

Riigisaladuse kaitse nõuete rikkumisi oli 2009. aastal varasemaga võrreldes vähem.

jõudude Peastaabi pädevuses, on alates 2009. aastast Kaitsepolitsei ameti ülesandeks. Sellest tulenevalt suurenes meie julgeolekukontrollide maht 2/3 võrra. Vältimaks julgeolekukontrollide kvaliteedi langust tõhustasime nende teostamise meetodeid ja takti-

dumiste kasvu. Üheks põhjuseks on kujunemas inimeste majanduslikud raskused – probleeme on eluaseme-laenude tasumisega, lisaks on võetud riskantseid kiir- ja väikelaene. Ajuti- sed rahalised raskused ei too muidugi ilmtingimata kaasa riigisaladusele

Hasartmängusõltlaste arv riigisaladusele juurdepääsuloo taotlejate hulgas näitab selget vähenemist.

Positiivse arenguna väärib märkimist loa taotleja hasartmängusõltuvusest põhjustatud keeldumiste hulga oluline vähenemine 2009. aastal. Põhjuseid, miks inimesed on kaotanud huvi kasiinode vastu, on mitmeid. Kahtlemata on kõige olulisem neist inimeste vähenenud sissetulekud, ja teenitud raha kulub ära igapäevastele maksetele. Endised kasiinomängurid ostavad nüüd pigem loteriipileteid, rahuldades sellega oma mängukirge ja võidusoovi veidi tagasihoidlikumal moel. Kasiinode külastatavus on langenud kindlasti ka tänu 1. jaanuaril 2009 jõustunud hasartmänguseadusele, mille § 37 lg 8 kohustab õnnemängude korraldajaid kõiki külastajaid isikultõendava dokumendi alusel tuvastama ning registreerima. Seaduse järgi on nende andmetega õigus tutvuda julgeolekukontrolli menetluse käigus ka Kaitsepolitseiametil.

Riigisaladuse kaitse nõuete rikkumisi oli 2009. aastal varasemaga võrreldes vähem. Alustati üks kriminaalasi ja

üks väärteloasi. Menetlus neis süüteoasjades alles käib. Esines ka väiksemaid nõuete rikkumisi, kuid need ei toonud endaga kaasa tõsisemaid menetlusi.

Kuna riigisaladuse kaitse nõuete rikkumine on teema, mis pakub üldsusele huvi, siis esitame siinkohal tüüpilisemate rikkumiste loetelu:

- salastatud teavet käideldakse väljaspool turvaala;
- salastatud teabekandja kaotatakse ära;
- salastatud teabekandja hävitatakse, kuid salastatud teabekandjate registrisse jäetakse vastav märge tegemata, samuti ei koostata hävitamise kohta akti;
- juurdepääs riigisaladusele antakse isikule, kellele juurdepääsuluba ei ole veel väljastatud;
- unustatakse pikendada asutuse või ettevõtte riigisaladuse käitlussüsteemi sertifikaadi kehtivust ning riigisaladust käideldakse nõuetele

mittevastavas elektroonilises keskkonnas;

- salastatud teavet edastatakse Interneti või akrediteerimata süsteemi kaudu (e-posti teel);
- teabekandjad salastatakse vääral õiguslikul alusel või salastatakse teabekandja, mis tegelikult riigisaladust ega salastatud välisteavet ei sisalda;
- riigisaladust sisaldav teabekandja jäetakse märgistamata, st teave jäetakse salastamata;
- salastatud teabekandja jäetakse registreerimata;
- Kaitsepolitseiametit ei teavitata nõuete rikku misest viivitamata, takistades sellega negatiivsete tagajärgede kiiret likvideerimist.

Riigisaladuse käitlemisnõuete korrektne täitmine on ühtlasi Eesti välispartnerite (välisriigid, NATO, Euroopa Liit) pideva tähelepanu all, olles üks meie riigi usaldusväärsuse proovikivi rahvusvahelisel tasandil.

Peshawari turg Pakistanis 28. oktoobril 2009. Selles 2009. a ühes inimohvriterohkeimas terrorirünnakus hukkus üle saja inimese, mitusada sai vigastada.

RAHVUSVAHELISE TERRORISMI TÕKESTAMINE

Islamistlik terrorism on suurimaid ohuallikaid nii Euroopas kui ka kogu maailmas. Lähiminevikus toimunud terrorirünnakud ja nende korduvad katsed annavad tunnistust islamiäärmuslike terroristide võimest rünnata lääneriike ning kahjustada nende julgeolekut. Eesti on üks nendest Euroopa riikidest, mis on jäänud otsestest terroristlikest rünnakutest puutumata.

2009. aastal toimusid ohvriterohkeimad terrorirünnakud Iraagis, Pakistanis ja Afganistanis. Rünnakute tõttu hukkusid ja said vigastada põhiliselt

just kohalikud moslemid. Terrorirühmituste peamiste tegutsemispiirkondade Pakistani ja Afganistani kõrval on esile kerkinud Somaalia ja Jemen. Kõrgendatud ohu piirkond on ka Põhja-Aafrika, kus tegutseb Al-Qaida kohalik haru Al-Qaida in Islamic Maghreb (AQIM). Selle terroriaktide hulka kuuluvad lääneriikide kodanike pantvangi võtmised ja inimröövid.

Euroopas 2009. aastal läbiviidud mitmete õnnestunud, aga ka ärahoitud terrorirünnakutega seondub Al-Qaida nimi. Amsterdamist Detroiti suundunud reisilennukis pani 2009. aas-

ta esimesel jõulupühal ebaõnnestunud terrorirünnaku toime Nigeeria päritolu islamiradikaal. 1. jaanuaril 2010 üritas Al-Qaida liitlase, Somaalias tegutsevasse terrorirühmitusse al-Shabab kuuluv islamiradikaal tappa Taanis Århusis kurikuulsate Muhamedi pilapiltide autorit Kurt Westergaardi. Kuigi ühtegi mastaapset terrorirünnakut Euroopas 2009. aastal toime ei pandud, pole võimalik sellest järeldada, et terrorismi oht meie regioonis puudub. Mitmel pool Euroopa riikides läbi viidud operatsioonide tulemusena suudeti terrorirünnakud ära hoida.

Ameerika Ühendriikide administratsioon võttis 2009. aastal suuna Guantanamo kinnipidamiskoha sulgemisele. Sellest tulenevalt vabastati kinnipeetavaid ja paigutati nad kahepoolsete kokkulepete alusel mitmesse riiki, muu hulgas Euroopasse. Eesti Guantanamo kinnipeetavaid vastu võtnud ei ole. On oluline märkida, et paljud Guantanamost vabastatud isikud on asunud terrorismi teele. Nende seas on ka üks Talibani komandöre Mullah Abdullah Zakir, kes tegutseb Afganistanis Eesti sõjaväelaste missioonipiirkonnas Helmandi provintsis.

Eesti moslemite kogukond

Eesti moslemite kogukond järgib mõõdukat islamit ning ei kujuta Eesti riigile julgeolekuohtu. Suurem osa Eesti moslemeid on elanud siin pikka aega ning ühiskonda integreerunud. Ka viimastel aastatel siia saabunud islamiusuliste hulgas ei ole Kaitsepolitseiametile teadaolevalt isikuid, kes toetaksid radikaalset islamit või islamistlikke terrorirühmitisi.

Eesti islamiusuliste tegevust iseloomustas 2009. aastal aktiivsuse kasv ning suurenes usuelus osalejate hulk. Seda võis täheldada eelkõige oma usku taasavastavate endise Nõukogude Liidu aladelt pärit moslemite hulgas. Islamisse pöördunute ehk konvertiitide arv Eestis kasvab pidevalt ning enamasti võetakse islam vastu islami-riigist pärit abikaasa mõjul. Samas on viimasel ajal üha enam inimesi jõudmas islamini ka iseseisvalt. Sel juhul saadakse infot islami kohta peamiselt Interneti vahendusel. Ent Interneti teel teadmisi hankijatel on märksa suurem tõenäosus jõuda pigem radikaalse islamini, sest radikaalsed islamirühmitused kasutavad uute toetajate leidmisel aktiivselt just islamialaseid foorumeid ja jututubasid, kus algajaid islamihuvilisi on kergem mõjutada.

Islamikeskus ja mošee

Eesti islamikogukonna aktiveerimine on peamiselt seotud islamikeskuse rajamisega Tallinnasse 2009. aasta kevadel. Keskuse asutamist finantseeris Saudi Araabia islamiorganisatsioon Al-Waqf Al-Islami, mida mainisime ka Kaitsepolitseiameti 2008. aastaraamatus. Tegemist on heategevusorganisatsiooniga, mis rahastab mošeede ja islamikoolide rajamist üle maailma. Kuigi Eestis käinud Al-Waqf Al-Islami esindajad ei ole siin teadaolevalt radikaalset sõnumit levitanud, tekitab muret organisatsiooni sedavõrd suur osalus Eesti moslemite tegevuse rahastamisel. Teiste riikide varasem kogemus näitab, et enamasti on Saudi Araabia heategevusorganisatsioonide rahastamise kaasnähtuseks soov kontrollida ja suunata kohalike moslemikogukondade tegevust.

Täielikult vaid koguduse kasutada olev uus hoone on atraktiivne. Järjest enam moslemeid, nii neid kohalikke, kes varasemat palvelat pigem vältisid, kui ka välisriikidest saabuvaid islamiusulisi, külastab Tallinnas viibides vastset islamikeskust. Samas pole keskuse loomisega lahendatud ruumiprobleem pannud Eesti moslemeid loobuma plaanist rajada Eestisse ka traditsiooniline mošee. Ettevõtmise rahastajate leidmiseks käivad aktiivsed otsingud eelkõige Saudi Araabias, Araabia Ühendemiraatides ja Türgis.

Muud islamiorganisatsioonid

Lisaks Al-Waqf Al-Islamile on Eesti moslemitel kontaktid teiste islamiorganisatsioonidega Türgis, Saudi Araabias, Araabia Ühendemiraatides ning mitmes Euroopa riigis. Siinseid moslemeid kutsutakse osalema üritustele, pakutakse neile õppimisvõimalusi islamiriikides või ollakse valmis rahastama siinset tegevust. Sellised kutsed ja toetused on leid-

Ülal: Islamiorganisatsiooni Al Waqf Al Islam rahastamisel 2009. a tegevust alustanud islamikeskus Tallinnas. All: Eesti islamikeskusega seotud saudid.

Ghazi Saleh Saeed

Sami Hamad Banjaaffl

Omar Al-Shathry

Mohammed Abahussain

Plahvatuses hukkunud isiku auto, mille tagaistmelt paistavad lahtimonteeritud lõhkekehade detailid.

Kerisekividele sarnanev materjal, tegelikult aga surmapõlgurite poolt lõhkekehast väljaürgitsetud lõhkeaine.

nud siinsete moslemite sooja vastuvõtu ning küllastatud on islami konverentse välisriikides, lühemaajalisi usulaagreid ning mõnel juhul õpitud pikemalt islamiülikoolis.

Varasemates Kaitsepolitsei ameti aastaraamatutes korduvalt käsitletud misjonärliku iseloomuga islamiorganisatsiooni Jamaat Tabligh liikmete visiidid Eestisse olid 2009. aastal varasemaga võrreldes harvemad. Külaskäikude vähenemise põhjuseks ei olnud siiski niivõrd Jamaat Tablighi kahanev huvi Eesti moslemite „harimise” vastu, kui võrd siinse kogukonna vastumeelsus nende misjonäride suhtes. Eesti islamikogukonnas suhtutakse ilmse umbusuga välisriikide jutlustajatesse, kes võivad levitada radikaalset islamit.

Terrorismi rahastamine

Hoidmaks ära terrorismi rahastamist Eesti kaudu, jätkas Kaitsepolitsei amet 2009. aastal aktiivset ennetustegevust. Tihedat koostööd tehakse

selles valdkonnas Politsei- ja Piirivalveameti rahapesu andmebürooga ning toimub pidev krediitdiasutuste ja alternatiivsete rahasiirmiskanalite vahendusel nn riskiriikidega tehtavate finantstehingute monitooring. Seejuures pööravad Kaitsepolitsei amet ja rahapesu andmebüroo tähelepanu ka Eestis tegutsevate mittetulundusühingute koostööpartneritele islami riikides, kuna mittetulundusühinguid ning neile tehtavaid annetusi on varem mitmel korral ära kasutatud rahvusvahelise terrorismi rahastamise skeemides.

Illegaalne immigratsioon

2009. aastal kasvas märgatavalt terrorismivastase võitluse kontekstis nn riskiriikidest pärit kodanike huvi pääseda Eestisse illegaalsel teel. Sagenevad on juhtumid, kus Politsei- ja Piirivalveamet on illegaalsel piiriületusel pidanud kinni Afganistani kodanikke, kelle kaugem eesmärk on olnud pääseda Eesti kaudu Lääne-Euroopasse.

Peale illegaalse piiriületuse kasutamise Eestisse pääsemiseks teisigi ebaseaduslikke viise, nagu fiktiivsed abielud või põhjendamata viisataotlused. Nii näiteks taotlesid 2009. aastal mitu välisriigi kodanikku ühte Eesti erakooli õppima asumiseks tudengi viisat, kuid pärast selle saamist tegelikult õpinguid Eestis ei alustanud. Leidsid neidki, kes Eestisse ei jõudnudki, vaid sisenesid hoopis mõne teise Schengeni viisaruumi riigi territooriumile. Viimasel ajal on levimas skeem, mille puhul soovib Interneti vahendusel ostu sooritav välismaalane tulla tingimata toodet ise kohapeale üle vaatama ning maksta kauba eest sularahas. Selleks taotletakse Eesti viisat, mida aga võidakse kasutada hoopis muul eesmärgil. On ka esinenud viisataotlusi, mida on põhjendatud sooviga osaleda Eestis toimivald rahvusvahelisel spordi- või kultuuriüritusel, kuid hiljem pole viisa saanud isik sellest osa võtnud.

Suurel osal kirjeldatud juhtudest on Eestisse saabunud isikute tegelik ees-

Valik Kaitsepolitsei poolt 2009. a. konfiskeeritud ebaseaduslikke tulirelvi.

Eestis on elektrišokiaparaadid tsiviilkäibes keelatud.

märk liikuda siit kiiresti edasi Lääne-Euroopasse, kus elatustase on kõrgem ning sotsiaalsed garantiid paremad. Seni ei ole kinnitust leidnud, et illegaalselt Eestisse saabunud isikud oleksid olnud seotud terroristlike või radikaalsete islamirühmitistega.

Massihävitusrelvade ning strateegiliste kaupade salakaubanduse tõkestamine

2009. aastal selles valdkonnas olulisi muutusi ei toimunud. Massihävitusrelvi või nende osi Eestisse ega siit välja ei toimetatud, samuti ei kasutatud Eestit transiidimaana. Suuremaid seadusrikkumisi muu strateegilise kauba käitlemisel ei esinenud. Strateegilise kauba ebaseadusliku sisse- või väljaveo asjas alustati karistusseadustiku (KarS) § 392 järgi kokku 19 kriminaalmenetlust. Seitsmeteistkümmel juhul tuvastati isikute tegevuses kuritegu ning ülejäänud kahe juhul lõpetati menetlus koosseisu puudumise tõttu.

Ebaseadusliku sisse- ja väljaveo objektiks olid 2009. aastal järgmised strateegilised kaubad: helikopteri varuosad, elektrišokiaparaadid, tulirelvade detailid ja gaasimaskid. Seejuures olid tervelt üheksa kuritegu seotud just elektrišokiaparaatidega. Viiel juhul olid kuriteo objektiks tulirelvadetailid, mis pole küll käsitletavat tulirelvade oluliste osadena relvaseaduse mõistes, kuid mille Eestisse sissetoomine, Eestist väljaviimine või transiit nõuavad strateegilise kauba seadusest ja sõjaliste kaupade nimekirjast tulenevalt strateegilise kauba komisjoni litsentsi olemasolu.

Arvestades toimepandud süüteo asjaolusid ja isikute süü suurust, lõpetati seitsme kuriteo puhul kriminaalmenetlus avaliku huvi puudumise tõttu. Kahe juhtumi puhul rakendati kahtlustatava kinnipidamise asendamist. Kaheksa strateegilise kaubaga seotud kriminaalasja jääb oma õiguslikku otsust ootama 2010. aastal.

Kontrollinõudeid rikkunud isikutele tuli sunnirahadena või kuriteoga tekitatud kahju katvate maksetena tasuda riigituludesse kokku 80 800 krooni. Kõige väiksem määratud sunniraha oli 3000 krooni ja suurim 20 000 krooni. Samas on riigilõiv strateegilise kauba komisjonilt õigeaegselt taotletud litsentsi eest vaid 200 krooni.

Valdav osa 2009. aastal tuvastatud seadusrikkumisi oli seotud elektrišokiaparaatide ning tulirelvadetailidega. Seepärast soovime taas juhtida tähelepanu asjaolule, et sõjaliste kaupade nimekirja kantud tulirelvade puhul tuleb nende sisse- ja väljaveol või transiidil taotleda eriluba mitte ainult relvaseaduse mõistes olulistele komponentidele, vaid ka sõjaliste kaupade nimekirja kuuluvate tulirelvade tarvis mõeldud muule lisavarustusele või spetsiaalsetele komponentidele (adapterid, kompensatorid, sihikud jms). Elektrišokiaparaadid on aga tulenevalt Eestis kehtivast relvaseadusest tsiviilkäibes keelatud. Kindlasti tuleb meeles pidada, et sõjalise

Venemaalt ebaseaduslikult Eestisse toimetatud 250 kg ohtlike jäätmeid, mida soovitatakse rakendada kulla, hõbeda ja plaatina sekundaarse toormena.

kauba Eestisse toomisel peab eriluba olema väljastatud enne kauba Eestisse (st juba enne tollilattu) jõudmist.

Kaitsepolitseiamet jõudis 2009. aastal strateegilise kauba salakaubaveo kahtluse kontrollimiseks alustatud uurimise käigus jälile ulatuslikule ohtlike jäätmete salakaubaveole. Uurimis- ja jälitustöö tulemusena pidasid kaitsepolitsei töötajad oktoobris kinni kuus isikut, keda on alust kahtlustada ohtlike jäätmete ebaseaduslikus veos Venemaalt Eestisse. Läbiotsimisel leidsid uurijad 250 kg kaubikusse peidetud musta pulbrilist ainet, mille koostis vastab vase ja/või nikli elektroüttilise rafineerimise jäägile ning milles on kõrgendatud väärismetallide (hõbe, pallaadium, kuld, plaattina ja telluur) sisaldus. Äravõetud ainet saab taaskasutada kulla, hõbeda ja plaatina sekundaarse toormena. Kuna pulber sisaldab muu hulgas nii inimese tervisele kui keskkonnale kahjulikke ja mürgiseid aineid, on selle käitlemiseks ette nähtud erinõuded. Neid ei järgitud ning isikutel puudus ohtlike jäätmete transpordiks vajalik eriluba.

Kuuest kahtlustatavast kolme on alust kahtlustada vähemalt kahes

varasemas ohtlike jäätmete ebaseaduslikus sisseveos Eestisse 2006. ja 2007. aastal. Kahtlustuse kohaselt oli 2006. aasta alguses Venemaalt Eestisse ja Eestist Inglismaale viidud ohtlike jäätmete koguseks 100 kg ning see toimetati salakaubana Venemaalt Eestisse rongiga. Ka 2007. aasta jaanuaris püüdsid samad kahtlustatavad korraldada 131 kg ohtlike jäätmete Eestisse toimetamist, kuid saadetise salakaubana Eestisse tooma pidanud Venemaa vedurijuhid tabati ning veduri mootoriruumi peidetud ohtlikud jäätmed konfiskeeriti.

Karistuseseadustiku § 392 lg 2 näeb ohtliku kemikaali ilma eriloata Eestisse sisse- või väljaveo eest isikute grupis karistusena ette kahe- kuni kümneaastase vangistuse ning muu mõjutusvahendina kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimise. Kriminaalmenetlus jätkub 2010. aastal.

Plahvatustest

2009. aastal oli ebaseadusliku lõhkematerjali käitlemisega seotud ning kriminaaluurimise kaasa toonud plahvatuse Eestis kuus, millest ühes hukkus üks inimene. Plahvatustest

kolm toimusid Tallinnas ning ülejäänud Kallastel, Tapal ja Sillamäel. Mitte ühtegi neist ei pandud toime terroristlikel eesmärkidel.

Ainus surmaga lõppenud plahvatuse leidis aset 28. mail 2009 Tapal, kui linna lähedalt polügoonilt reaktiivgranaadi leidnud 53-aastane mees hakkas tema jaoks tundmatult lõhkekehalt eemaldama metallist detaile. Selle tegevuse tulemusena toimunud plahvatuse tagajärjel mees hukkus ning kergemaid vigastusi sai ka tema 30-aastane poeg.

10. märtsil 2009 üritas Kallastel elav mees lahendada joomingu ajal tekkinud tüli käsigranaadi abil. Mees tõi peale tüli tekkimist kodust granaadi ja üritas seda elumaja akna kaudu tuppa visata, kuid granaat ei tabanud akent, vaid pörkas maja seinalt tagasi. Toimunud plahvatuse sai kahjustusi üksnes maja fassaad. Hiljem leidsid kaitsepolitseinikud granaadikangelase kodust veel neli käsigranaati, 1,4 kg lõhkeainet, 41 detonaatorit, 26 meetrit süütenööri, 4 tulirelva ja 513 padrunit. Isik on tänaseks antud kohtu alla ning teda süüdistatakse kolme isiku mõrvakatses, plahvatuse tekitamises,

Kimp ebaseaduslikust käibest kõrvaldatud elektridetonatooreid.

... ja demonteerimisootel lõhkekehad.

lõhkeseadeldise, tulirelvade ning suures koguses lõhkeaine ja laskemoona ebaseaduslikus käitlemises.

25. aprillil 2009 pani Sillamäel elav mees oma elukohas plahvatama tema ebaseaduslikus valduses olnud elektridetonatoori. Õnneks seekord kellelegi kehavigastusi ei tekitatud.

8. oktoobri 2009 öösel plahvatas Tallinnas Nõmmel eramu elutoa akna taha pandud lõhkeseadeldis. Plahvatuse tagajärjel said kahjustada maja fassaad ning aknad. Majas elav perekond plahvatuses kannatada ei saanud, kuna plahvatuse ajal ei viibinud neist keegi elutoas.

23. oktoobril 2009 toimus plahvatus Tallinnas Pirital, kus parkimisplatsile pargitud sõiduauto all plahvatanud lõhkekeha tekitas olulisi kahjustusi auto põhjale ja mootorile ning läheduses asunud teistele sõidukitele. Inimesed intsidendis vigastada ei saanud.

Kummagi Tallinnas toimunud plahvatuse korraldajaid ei õnnestunud uurijatel 2009. aasta lõpuks veel tabada. Plahvatuste detaile analüüsid võib

oletada, et need olid korraldatud hirmutamise või kättemaksu eesmärgil. Kuna rünnakute sihtmärgiks olnud isikud on seotud keerukate ärisuhetega, võib kurjategijate väljaselgitamine kujuneda aeganõudvaks. Uurimine jätkub 2010. aastal.

4. detsembril 2009 toimus plahvatus Tallinnas Mustamäel asuva korterterraja vahetus läheduses ja üks mees sai kergeid kehavigastusi. Plahvatuse korraldamises kahtlustatav isik on kinni peetud ning plahvatuse asjaolude uurimine jätkub 2010. aastal.

Kaitsepolitsei ameti töötajad tegid 2009. aastal mitmel korral kindlaks isikud, kes tõid Eestisse desaktiveeritud tulirelvi ning olid muutnud need siin ebaseaduslikult taas kasutuskõlblikuks.

2009. aastal toimunud kuuest plahvatusest neli olid seotud isikutevaheliste lahkkelide lahendamisega. Kaitsepolitsei ameti hinnangul näitab see, et lõhkematerjali ebaseadusliku käitlemise eest mõistetud küllaltki leebetel karistustel pole olnud preventiivset mõju. Kuigi viimased lõhkeseadeldisega hirmutamised ei ole õnneks kaasa toonud vigastusi või hukkumisi, ei pruugi edaspidi nii minna. Seejuures

võivad rünnakute ohvriks langeda inimesed, kes pole kurjategijate tegelikud sihtmärgid.

Ebaseadusliku lõhkeaine ja tulirelvade käibelt kõrvaldamine

2009. aasta jooksul avastasid kaitsepolitsei töötajad ja kõrvaldasid käibelt kokku 61 kg lõhkeainet, 565 eri kasutusotstarbega detonaatorit, 39 granaati, 25 miini ja mürsku, 16 sütitikut ja 1,3 kg detoneerivat nööri, 64 tulirelva, 6074 eri kaliibriga padrunit, 8 elektrišokiaparaati ning hulgaliselt relvaosi.

Näiteks ühe läbiotsimise käigus Tallinnas leidsid uurijad 27 kg lõhkeainet, 40 elektridetonatoorit, 4500 padrunit ja 43 tulirelva. Lõuna-Eestis tehtud läbiotsimistel aga leiti 20 kg lõhkeainet, 90 detonaatorit, 7 mürsku, 6 miini, 7 sütitikut, 22 granaati, 31 tulirelva, 2107 padrunit ning 3 tulirelva helisummutit.

Rahvusvahelise koostöö tulemusena kurjategijatelt konfiskeeritud marihuaana (ülal) ja hašiš (vasakul).

2009. aastal loovutasid inimesed Kaitsepolitseiameti, Päästeameti ja prokuratuuri ühiskampaania „Teata lõhkematerjalist” käigus 9 lõhkekeha, 8000 padrunit, 4 kg lõhkeainet ja püssirohtu, 5 detonaatorit, 3 meetrit detoneerivat nõõri, 12 lõhkepaketti, 20 pürotehnilist laengut, 40 signaalraketti ja 250 liitrit napalmi. Kuna tõenäoliselt on inimeste valduses ebaseaduslikku lõhkematerjali veelgi, korraldatakse niisuguseid kampaaniaid ka edaspidi. Sellele vaatamata ei tohi lõhkematerjali leidmisel ootama jääda kampaania algust, vaid tuleb viivitamatult helistada telefonil 112.

Kaitsepolitseiameti töötajad tegid 2009. aastal mitmel korral kindlaks isikud, kes tõid Eestisse desaktiveeritud tulirelvi ning olid muutnud need siin ebaseaduslikult taas kasutuskõlblikuks. Eesti relvaseadust ei kohaldata jäädavalt laskekõlbmatuks muudetud tulirelvade suhtes. Seetõttu ei ole välismaal desaktiveeritud tulirelvade puhul kohustust neid Eestis arvele võtta ega nende omamiseks luba taotleda. Nii puudubki Eesti õiguskaitseorganitel selge ülevaade selliste rel-

vade üldarvust ning neid omavatest isikutest.

Eestis kehtivad relvade laskekõlbmatuks muutmise nõuded on oluliselt rangemad kui mitmel pool mujal maailmas: siin toimub see politseilt taotletud loa alusel ning tegevusluba omava relvameistri juures. Sellega tagatakse, et igast laskekõlbmatuks muudetud relvast jääb maha jälg, mis omakorda peaks kindlustama, et seda ei muudeta taas laskekõlblikuks. Teatud välisriikide relvaseaduste erisusi ära kasutades on praegu aga võimalik seal desaktiveeritud relvi Eestisse tuues neid kerge vaevaga taas laskekõlblikuks muuta ning müüa mustal relvaturul.

Olukorra parandamiseks on kaitsepolitsei teinud ettepaneku teha relvaseadusega kohustuslikuks tuua välisriigis laskekõlbmatuks muudetud relv politseile hindamiseks. See võimaldaks tuvastada relva vastavust desaktiveeritud relvade suhtes Eestis kehtivatele nõuetele. Rakendatav kontroll tagaks tulirelvade reaalse, mitte formaalse laskekõlbmatuks muutmise. Välismaal desaktiveeritud tulirelvade

omanikel tuleks taotleda relvaluba või desaktiveerida relvad Eestis kehtivate nõuete kohaselt.

Muude raskete kuritegude uurimine

2009. aastal viis Kaitsepolitseiamet lõpule eeluurimise kriminaalasjas, mis käsitles 66 kg hašiši ebaseaduslikku käitlemist ja selle Hollandist Eestisse toimetamist 2006. aasta augustis. Selle eest peavad kohtu ette astuma kuus isikut.

Samuti viis Kaitsepolitseiamet 2009. aastal lõpule eeluurimise kriminaalasjas, mis käsitleb 98 kg hašiši, 23,9 kg marihuaana ja 1,2 kg ecstasy-tablettide Hollandist läbi Eesti Venemaa-le ebaseadusliku toimetamise katset 2006. aasta oktoobris. Hollandis veoauto haagise põrandasse peidetud 124 kg kaalunud narkolast peeti kinni koostöös Leedu ametivõimudega enne Eestisse jõudmist. Oskuslikult peidetud ja vaakumpakendatud meelemürk konfiskeeriti. Kaitsepolitseiamet ja Riigiprokuratuur kahtlustavad narkootikumide ebaseaduslikus

käitlemises ja nende ebaseaduslikus Eestisse sisseveo katses üheksat isikut. Mõlema kirjeldatud kuriteo jälile jõudis kaitsepolitsei, uurides suure koguse püstolkuulipildujate PPS-43 ebaseaduslikku käitlemist ja nende Eestist väljavedu.

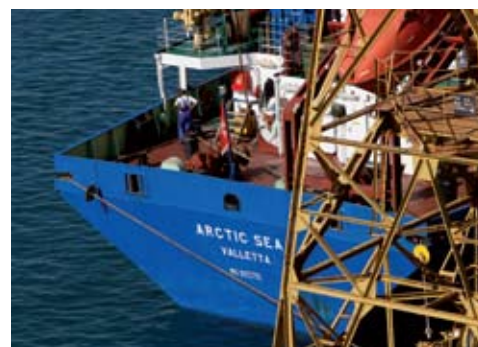
Arctic Sea juhtum

18. augustil 2009 alustas Kaitsepolitsei amet menetlust karistusseadustiku § 110 (piraatlus) tunnustel. Eesmärgiks oli kontrollida meedia-kanalites avaldatud andmeid, mille kohaselt tungisid tundmatud isikud 24. juulil 2009 Läänemeresel Malta lipu all sõitnud kaubalaevale Arctic Sea, hõivasid selle ning hoidsid meeskonnaliikmeid mõnda aega pantvangis. Menetlust alustati, kuna kaitsepolitsei käsutuses olnud info kohaselt võis kaubalaeva Arctic Sea hõivanute hulgas olla Eesti kodanikke.

Uurimisel ilmnes peagi, et eksitavat infot, justkui oleks kaubalaeva Arctic Sea kaaperdajate seas olnud neli Eesti Vabariigi kodanikku, jagasid meediaväljaannetele Venemaa ametivõimud.

Tegelikult oli kuuest kinnipeetud isikust vaid üks Eesti kodakondsusega. Kaks olid Venemaa Föderatsiooni kodanikud ning kolm Eestis elamisluba omavad, kuid siin välismaalase passiga elavad isikud.

Eesti ühines 21. augustil 2009 rahvusvahelise uurimismeeskonnaga, et selgitada välja kaubalaeva Arctic Sea hõivamise asjaolud ja kiirendada riikidevahelist infovahetust. Uurimismeeskonda kuuluvad veel Soome, Rootsi, Malta ja Läti esindajad. Nii Eesti kui ka teised uurimismeeskonna liikmed on pöördunud õigusabi- taotlusega Venemaa ametivõimude poole, et osaleda laeva hõivamises kahtlustatavatena kinnipeetud isikute ülekuulamisel, kuid 2009. aastal Venemaa ametivõimud seda ei võimaldanud. Uurimine jätkub 2010. aastal.

Piraatide poolt Läänemeresel kaaperdatud kaubalaev Arctic Sea.

Vasakult: endine Ida politseiprefekt Aivar Otsalt, endine politseijuhtivinspektor Veikko Vulf ja Tartu kriminaalpolitseijuht komissar Janek Priit suundumas jähi- ja kalaretkele, kus tarvitati keelatud helisummutiga tulirelva ning elektrilist kalapüügivahendit.

KORRUPTSIOONIVASTANE VÕITLUS

Korruptsioonivastane võitlus on osa üldise sisejulgeoleku tagamisest. See-tõttu peame oluliseks rõhutada, et vaatamata Eesti keskmisest madalale rahvusvahelisele korruptsiooni tajumise tasemele - Transparency Internationali indeksi järgi on Eesti 27. kohal 180 riigi seas - on ametnike korruptsioon endiselt kaitsepolitsei tähelepanu all. Seda vajadust kinnitavad ka mitmed 2009. aastal paljastatud korruptsioonijuhtumid. Ebaausaid ametnikke muudab seadusrikkumise suhtes altimaks majanduskriis ja sissetulekute vähenemine. Oma-

kasust lähtuvate ning kergesti mõjutavate ametnike otsused võivad riigile strateegiliselt olulistes valdkondades kaasa tuua halvemal juhul investeringute ja eelarvetulude kahanemise, ausa konkurentsi vähenemise ning riigi usaldusväärsuse languse rahvusvahelisel tasandil. Lisaks eeltoodule on korrumpeerunud ametnik potentsiaalseks huvi- ja värbamisobjektiks välisriigi eriteenistustele.

Kaitsepolitseis 2009. aastal menetletud kriminaalasjade juures võib esile tuua mõjuvõimuga kauplemise ja

ettevõtluses varjatud osalemisega seotud kuritegude osakaalu suurenemise. Seejuures on nende kuritegude puhul sageli iseloomulik, et korruptiivse tegevuse algatab ametnik ise. Levinuim korruptsioonikuritegu nii riigi- kui ka kohaliku omavalitsuse ametnike seas on jätkuvalt pistise ja altkäemaksu võtmine.

Janek Prits sihtimas tulirelvaga, millele on kinnitatud helisummuti.

Korruptsioon mittevaraliste ülesannete täitmisel riigisektoris

Valdkond hõlmab eelkõige korruptsioonijuhtumeid menetlusotsuste tegemisel ja täideviimisel õiguskaitseasutustes, samuti altkäemaksu- või pistisekuritegusid lubade, litsentside või riiklike kooskõlastuste andmisel.

2009. aastal paljastas kaitsepolitsei kaks õiguskaitseasutustega seotud juhtumit, mis muutsid kohtu- ja politseisüsteemi korruptsioonivabamaks. Detsembris pidas kaitsepolitsei kinni Viru Maakohtu Narva kohtumaja kohtuniku Mihhail Komtšatnikovi, kahtlustades teda korduvas altkäe-

maksu nõudmises ja võtmises soodsate kohtulahendite tegemise eest. Komtšatnikov nõudis enda menetluses olevas kohtuasjas tapmissüüdistusega kohtualuselt tema kriminaalse taustaga tuttavate vahendusel altkäemaksu selle eest, et vabastada kohtualune esmalt kautsjoni vastu vahi alt ja langetada hiljem tema suhtes soodne kohtuotsus. 2010. aasta jaanuaris karistas kohus Komtšatnikovi toimepandud kuriteo eest reaalse vangistusega.

Suurimaks ohuks tuleb pidada süstemaatilist korruptsiooni õiguskaitseorganites. Selle näiteks võib olla ametnike omavaheline kokkumäng ja ebaseaduslike eeliste loomine. Mas-

taapsemaks politseikorruptsiooni juhtumiks kujunes 2009. aastal Ida ja Lõuna Politseiprefektuuri endise politseiprefekti Aivar Otsalti ning veel üheteistkümne nende prefektuuride politseiametniku suhtes menetletud kriminaalasi. Isikutele esitati süüdistused prefektuuri varade omastamises, ebaseaduslikus jälitustegevuses, tulirelvade ja laskemoona ning lõhkeseadeldiste oluliste osade ebaseaduslikus käitlemises, samuti ebaseaduslikus jahipidamises ja kalapüügis. Praeguseks on kohus kokkuleppemenetluse korras mõistnud endistele politseiametnikele tingimisi vangistused ja rahalised karistused.

Mittevaraliste ülesannete täitmisel esines 2009. aastal riigisektoris korrupsioonijuhtumeid litsentside, lubade ja kooskõlastuste andmisel ning riiklikus järelevalves. Muu hulgas edastas kaitsepolitsei prokuratuurile kriminaalasja materjalid süüdis-

tegevuse kohta. Teda kahtlustatakse altkäemaksu võtmises, riikliku järelevalve ebaseaduslikus teostamises ning Keskkonnainspeksiooni raha omastamises. Mõlemad juhtumid on hetkel kohtu menetluses.

lituse endise juhataja Aime Uusmaa ja tema alluva Heli Alametsa ning karistas neid tingimisi vangistusega. Süüdimõistetud on kohtuotsuse edasi kaevanud.

Korrupsioon riigieelarvelise raha ja riigivara kasutamisel

Kõnealuses valdkonnas on peamised korrupsioonihud seotud seadusrikkumistega riigihangete läbi viimisel, mõjuvõimuga kauplemisega või ametnike varjatud osalemisega ettevõtluses. Kaitsepolitsei hinnangul tuleb rohkem tähelepanu pöörata korrupsioonile infrastruktuuri arendamise projektides ja meditsiinisektoris, samuti riigikaitse- ja infotehnoloogiahangete korraldamisel. Infrastruktuuri arendamise projektid on sageli ressursimahukad ning rahastatud Euroopa Liidu toetuste

Suurimaks ohuks tuleb pidada süstemaatilist korrupsiooni õiguskaitseorganites.

tuse esitamiseks Tehnilise Järelevalve Ameti endisele peadirektori asetäitjale Egon Hirvesoole, keda kahtlustatakse korduvas pistise võtmises pürotehnikaga tegelevatelt firmadelt lõhkematerjaliga seotud tegevuslubade väljastamisel. Samuti koostas kaitsepolitsei 2009. aastal kohtueelse menetluse kokkuvõtte Keskkonnainspeksiooni Võrumaa osakonna Põlva büroo juhataja Margus Lehiste

Maksukorrupsioon on majanduskriisi tingimustes äärmiselt päevakajaline ning seotud eeskätt maksurevisjonide ja -kontrollidega. Esinenud on juhtumeid, kus ametnikud on teinud ettevõtte järelevalves kontrollitava ebaseaduslikku koostööd. Näiteks mõistis Harju Maakohus 2009. aasta novembris riikliku järelevalve ebaseaduslikus teostamises süüdi Põhja Maksu- ja Tollikeskuse teenindustas-

Vasakul: Endise Tartu kriminaalpolitsei komisari Margus Ratniku koduõu 2009. a. suvel. Pildil Ratniku poolt seadusevastaselt omastatud politsei konfiskeeritud salaalkohol, sigaretid, DVD-plaadid ning prefektuuri leitud jalgrattad, motorollereid jms.

Paremal: Altkäemaksu võtnud kaitseväge ohvitseri Vladlen Marovi kinnipidamine.

abil. Välisfinantseeringute ebaseadusliku ja kontrollimatu kasutamise paratamatuks kõrvalmõjukuks on Eesti riigi rahvusvahelise maine langus. Lisaks on Euroopa Liidu institutsioonidel ja fondidel õigus väärkasutatud raha tagasi nõuda.

2009. aastal alustas kaitsepolitsei kriminaalmenetlust Keskkonnaministriteeriumi veosakonna nõuniku Kristo Kärmasse suhtes, keda on alust kahtlustada pistivõtus veemajanduse riigihangete korraldamisel ja läbi viimisel. Peale selle on Kärmas osalenud nende Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondist rahastatavate veemajanduse infrastruktuuri projektitaotluste hindamisel, mille koostamisel osalenud firmad andsid Kärmassele pistist tema varjatud osalusega firma kaudu. Kriminaalasja menetlemine jätkub 2010. aastal.

Infrastruktuurihangete kõrval on korruptsiooniohtlik ka riigikaitsete kulutuste valdkond. Kaitsepolitsei alustas 2009. aasta aprillis kriminaalmenetlust Eesti Mereväe mereväebaasi remondi- ja hooldusteenistuse laevaremondisektsiooni ülema kaptenmajor Vladlen Marovi suhtes. Marov nõudis ja võttis altkäemaksu laevade remonti ja hooldustööid teostavate firmade esindajatelt ning lõi vastutasuna neile riigihangetel konkurentsieelise. Koos Maroviga tunnustati kahtlustatavaks ka Eesti Mereväebaasi remondi- ja hooldusteenistuse relvasussektsiooni ülem kaptenmajor Aleksandr Saarse, kellele Marov vahendas korduvalt altkäemaksu. Selle tulemusena said laevadel remonditööid teinud firmad konkurentsieeliseid. 2010. aasta jaanuaris karistas kohus Marovit osaliselt reaalse vangistusega ning Saarse tingimisi vangistusega.

Meditsiinis on kõrge korruptsiooniriski peamine põhjus tihe konkurents väikesel turul ning juhtumid on peamiselt seotud valdkonnas langetatavate hankeotsustega. Kaitsepolitsei alustas 2008. aastal kriminaalmenetlust sotsiaalministri endise nõuniku Anders Tsahkna suhtes, kes kahtlustuse kohaselt kasutas oma ametipositsioonist tulenevat mõju, et saavutada kolmandatele isikutele soodsaid otsuseid, saades oma sellise tegevuse eest ka ise soodustusi. Menetlus selles kriminaalasjas hetkel kestab.

Mõjuvõimuga kauplemist ja välisfinantseeringute kuritarvitamist käsitleb ka praegu juba kohtu menetluses olev põllumajandusministri endise nõuniku Alar Oppari süüasi. Süüdistuse kohaselt võttis Oppar pistist ühelt äriühingult ning kauples oma mõjuvõimuga, et luua samale firmale

vastutasuks põhjendamatuid eeliseid kalakasvatuse projekti finantseerimiseks Euroopa Kalandusfondi rahast.

2009. aasta novembris jättis Tallinna Ringkonnakohus muutmata Harju Maakohtu otsuse, millega mõisteti

suhete laiem levik äri- ja töösuhetes. Korruptsioon takistab piirkonnas kodanikuühiskonna ja majanduselu arengut. Samuti põhjustab see inimeste kaugenemist nii kohalikest omavalitsusest kui ka riigivõimust ning suurendab kuritegevust. Olu-

Kaitsepolitsei viis 2009. aastal lõpule kohtueelse menetluse Tallinna abilinnapea nõuniku Ivo Parbuse suhtes, keda kahtlustatakse pistise võtmises kinnistute detailplaneeringute menetlemisel üleskerkivate probleemide lahendamise, vajalike kooskõlastuste kokkuleppimise ja protsesside kiirendamise eest. Prokuratuuri edastati ka kriminaalasi Põhja-Tallinna Linnaosavalitsuse linna-majandusosakonna juhataja Allar Oviiri suhtes, keda kahtlustatakse altkäemaksu ja pistise võtmises ehitustellimuste suunamise ning munitsipaalorterite üürilepingute ebaseadusliku pikendamise eest. Mõlemad korruptsioonijuhtumid on kohtu menetluses. 2010. aasta alguses karistas Harju Maakohus kokkuleppe-menetluse korras endist Tallinna Kommunaalameti inseneriosakonna juhtivspetsialisti Jaan Maanast pistise võtmise eest tingimisi vangistusega. Maanas kasutas oma ametiseisundit, nõustades vastutasu eest erafirmat Tallinna linnavalitsusega suhtlemisel ja võimaldades sellega taotleda ettevõtetel täiendavat arendusraha ning saada kiirendatud või eelistatud korras kätte raha tehtud tööde eest.

Näide kohaliku omavalitsuste juhtide korruptiivsest käitumisest on ka Pärnu endise linnaapea Mart Viisitamme ning endise abilinnapea Simmo Saare juhtum. 2009. aastal viis kaitsepolitsei lõpule kohtueelse menetluse kriminaalasjas, milles Viisitamme kahtlustatakse altkäemaksu võtmises, usalduse kuritarvitamise katses ja ametitegevuses teatavaks saanud saladuse hoidmise kohustuse rikkumises ning Saart kahes viimases mainitud kuriteos. Kriminaalasi on hetkel kohtu menetluses.

Omavalitsuste korruptsioon pärsib kohaliku elu arengut ja süvendab usaldamatust riigivõimu vastu.

süüdi Tallinnas Rävalla pst 8 asuva kinnisasja müümisel pistist nõudnud endine keskkonnaminister Villu Reiljan, pistist vahendanud vandeadvokaat Tarmo Sild ning pistist andnud äriimees Aivo Pärn. Kohtualused on otsuse vaidlustanud Riigikohtus.

Kohtuotsus on jõustunud Sotsiaalkindlustusameti peadirektori endise asetäitja Indrek Kressa suhtes, keda karistati pistise võtmise eest osalise reaalse vangistusega. Koos Kressaga kohtu all olnud Sotsiaalkindlustusameti endist süsteemitehnoloogia osakonna juhatajat Teet Kallast karistati altkäemaksu võtmise eest tingimisi vangistusega.

Korruptsioon kohalikes omavalitsustes

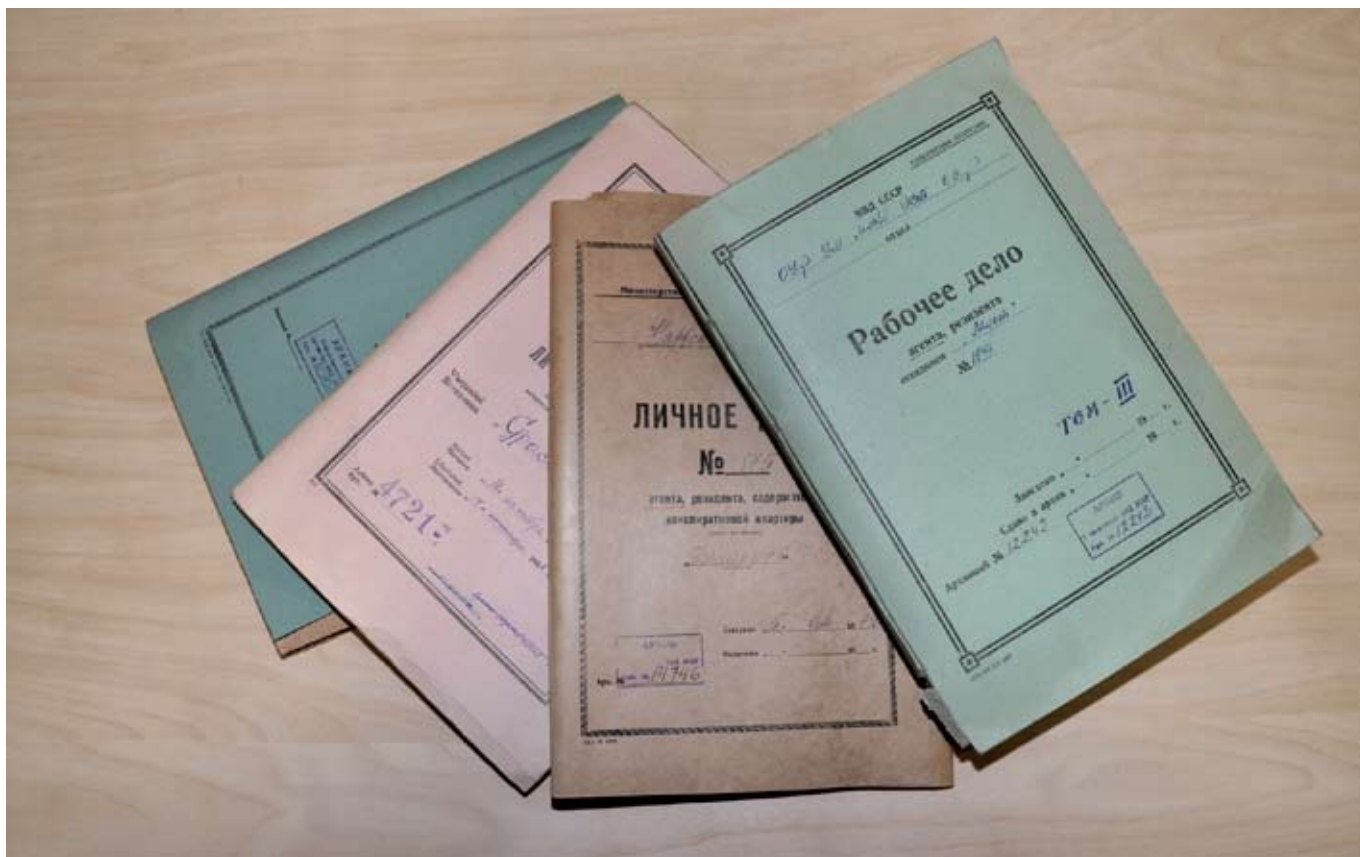
Omavalitsuste korruptsioon pärsib kohaliku elu arengut ja süvendab usaldamatust riigivõimu vastu. Kaitsepolitseil uurimisalluvuses on Eesti kuue suurema omavalitsuse (Tallinna, Tartu, Pärnu, Narva, Kohtla-Järve, Jõhvi) juhtide võimalike korruptsioonikuritegude kohtueelse menetlus.

Riigi julgeoleku seisukohast tuleb eraldi esile tõsta Ida-Virumaa olukorda. On märke, mis näitavad, et korruptsioonitase on seal kõrgem kui teistes Eesti piirkondades. Selle põhjuseks võib olla Ida-Virumaa poolsuletud kogukond ning korporatiiv-klubiliste

korra parandamiseks on vaja tagada riigi pidev suutlikkus Ida-Virumaal korruptsiooni ennetada ning tegeleda ametialaste süütegude paljastamisega süvendatult ja süstemaatiliselt.

Kaitsepolitsei esitas 2009. aasta novembris kahtlustuse pistise võtmises Kohtla-Järve linnaapeale Jevgeni Solovjovile. Solovjovi kahtlustatakse selles, et ta linnaapeana kasutas ära oma ametiseisundit ja autoriteeti. Kahtlustuste kohaselt võttis Solovjov 2009. aasta aprillist oktoobrini pistist selle eest, et lõi teatud erafirmadele Kohtla-Järve linnavalitsuse korraldatud riigihangete konkurssidel korduvalt põhjendamatuid soodustingimusi ja eeliseid. Kahtlustuse kohaselt eiras Solovjov konfidentsiaalsuse nõudeid, rikkus läbirääkimiste keeldu ning suunas hankekonkursside käiku äriühingute huvides. Kriminaalasja menetlus kestab.

Narva endise abilinnapea Sofja Homjakova tegevuse suhtes koostati kriminaalasja kohtueelse menetluse kokkuvõte, milles teda kahtlustatakse mõjuvõimuga kauplemises ning väärteomenetluses teadlikult ebaseadusliku otsuse tegemises. Hetkel on juhtum kohtu menetluses. Jätkub ka kohtumenetlus Narva linnavoliniku Aleksandr Moissejevi suhtes, keda süüdistatakse politsei uurijale altkäemaksu andmises ja lubamises.

Näiteid organite teenistuses olnud agentide toimikutest.

KGB AGENTUUR JA SALAJASED KAASTÖÖTAJAD

Üks Kaitsepolitseiameti töövaldkondi on Eestit okupeerinud riikide eriteenistustega seotud olnud isikute väljaselgitamine. Seda tegevust reguleerib 6. veebruaril 1995. aastal Riigikogus vastu võetud „Eestit okupeerinud riikide julgeolekuorganite või relvajõudude luure- või vastuluureorganite teenistuses olnud või nendega koostööd teinud isikute arvelevõtmise ja avalikustamise korra seadus”. Julgeoleku- või luureorganiga koostöö tegemine on organi agendiks, residendiks, kohtumis- või konspiratiivkorterite pidajaks ja usaldusisikuks olemine või muul viisil teadlikult ja vabatahtlikult koostöö tegemine, ilma et oleks olnud organiga tööõiguslikes suhetes.

Koostöö okupatsioonivõimu „julgeolekuorganitega” ja seeläbi kommunistlike repressioonide elluviimises osalemine on väga tundlik teema. Riikliku Julgeoleku Komitee (KGB) agentuuri kohta kogutud andmeid ja arhiividokumente tuleb vaadelda allikakriitiliselt, ainsatki agendiks värbamise või selleks olemise fakti ei saa tõlgendada kategooriliselt ega ruttamisi. Teisalt on Nõukogude luure- ja julgeolekuorganitega koostööd teinud isikute kohta teabe kogumine Eesti Vabariigi iseseisvuse ja julgeoleku kaitse seisukohalt äärmiselt oluline, sest tšekistliku tegevuse peamiseks tööriistaks on läbi ajaloo kahtlemata olnud just agentuur.

Informaatorid ja metsavennad

II maailmasõjale järgnenud aastatel oli Nõukogude julgeolekuorganite tähtsaim eesmärk okupatsioonirežiimile vastupanu osutava metsavendluse mahasurumine. Aastatel 1944–1945 jäi metsavendade vastu tegutsevate agentide arv Eestis veel küllaltki tagasihoidlikuks ning suuremat tähelepanu pöörasid Siseasjade Rahvakomissariaat (NKVD) ja Riikliku Julgeoleku Rahvakomissariaat (NKGB) hoopis sõjaväeliste operatsioonidele ja haarangutele, millega loodeti vastupanu kiiresti ja lõplikult lämmatada. Pärast massioperatsioonide läbikukkumist see taktika hüljati ning

algas üleminek „sügavamale luure-tööle”, mis eelkõige tähendas seni vajaliku tähelepanuta jäetud agentuuritöö elavdamist. Edaspidi saigi kohalike elanike ja vangistatute hulgast värvatud agentuurvõrk metsavendluse vastases võitluses endale põhirolli.

1940.–1950. aastatel moodustasid Nõukogude julgeoleku agentuurvõrgu informatorid, agendid, residendid ning konspiratiivkorterite pidajad. Kõigil neil olid julgeolekus oma kindlad kontaktisikud ja dokumentides esinesid nad rangelt pseudonüümi ehk agendinime all. Agendid jagunesid vastavalt ülesannetele omakorda marsruutagentideks, siseagentideks ja mõrvaragentideks. Marsruutagentidel oli kindlaksmääratud liikumistee, nad kohtusid aeg-ajalt neile määratud operatiivtöötajatega. F. E. Dzeržinski nimelise KGB kõrgkooli vastuluure-sõnastiku järgi kasutati marsruut-agente eriti ohtlike riiklike kurjategijate jälitamiseks ning „natsionalistlike nõukogudevastaste” ja sektantlike rühmade väljaselgitamiseks. Siseagendid pidid liituma vastupanuorganisatsioonide või metsavennasalkadena, koguma operatiivset huvi pakkuvat informatsiooni ja võimaluse korral seadma metsavennad löögi alla.

Residendid olid vahelülis julgeoleku operatiivtöötajate ja nende värvatud isikute vahel. Ühel residendil võis olla kontakte kuni 15 agendi või informatoriga. Informatorid moodustasid

agentuurvõrgu kõige madalama ja arvukama osa. Nad ei olnud „organite” jaoks piisavalt usaldusväärsed või võimekad, et neile oleks saanud aktiivseid ülesandeid anda. Neilt nõuti vaid nähtu ja kuuldu edasiandmist, mille usaldusväärsus oli aga raske kontrollida.

Tšekistid ise pidasid kõige väärtuslikumaks mõrvaragente, kelle ülesandeks oli metsavennasalkade juhtide või aktiivsemate üksikmetsavendade nn füüsilise likvideerimine. KGB vastuluuresõnastikus on kirjas, et kuigi mujal Nõukogude Liidus värvati tavaliselt seda liiki agente „Nõukogude patriootide” seast, siis 1940.–1950. aastatel Lääne-Ukrainas ja Baltikumis peamiselt „natsionalistliku põrandaaluse organisatsiooni” liikmete hulgast. See tõdemus kinnitab, et ideoloogiliselt motiveeritud kaasajooksikute hulk oli neis paigus väike.

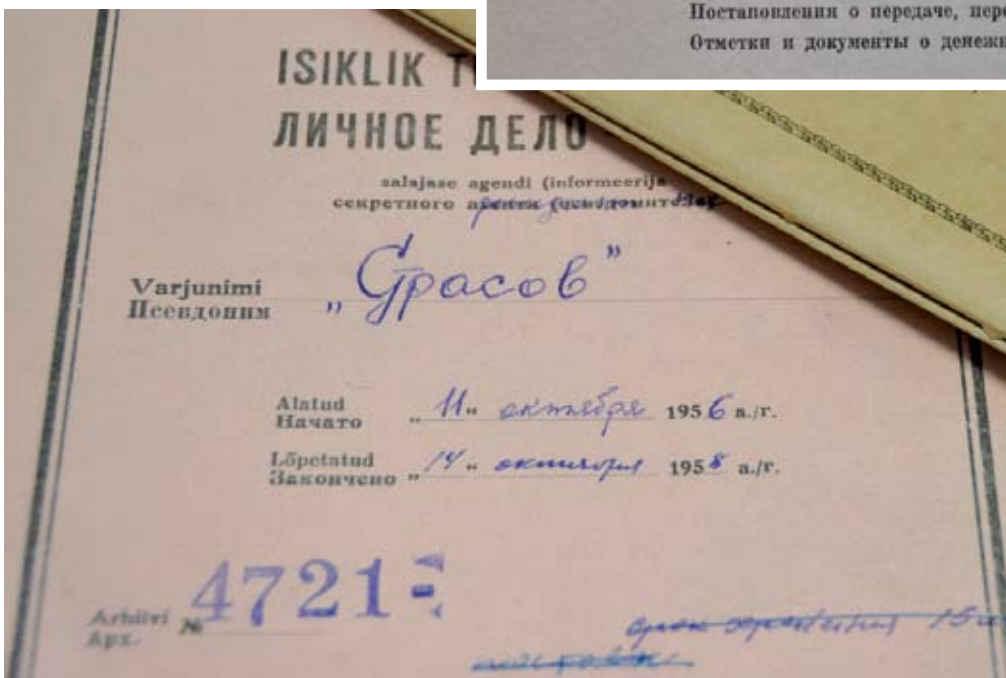
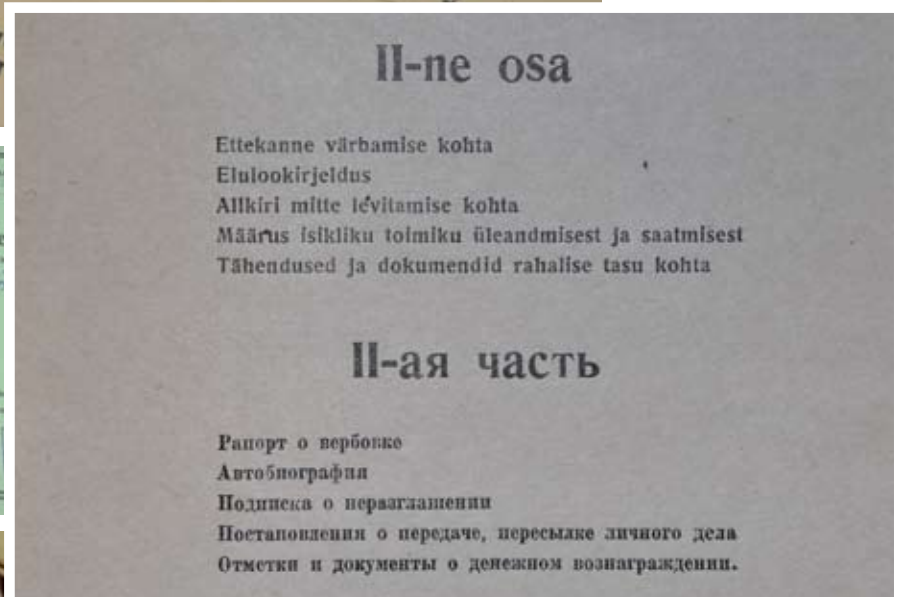
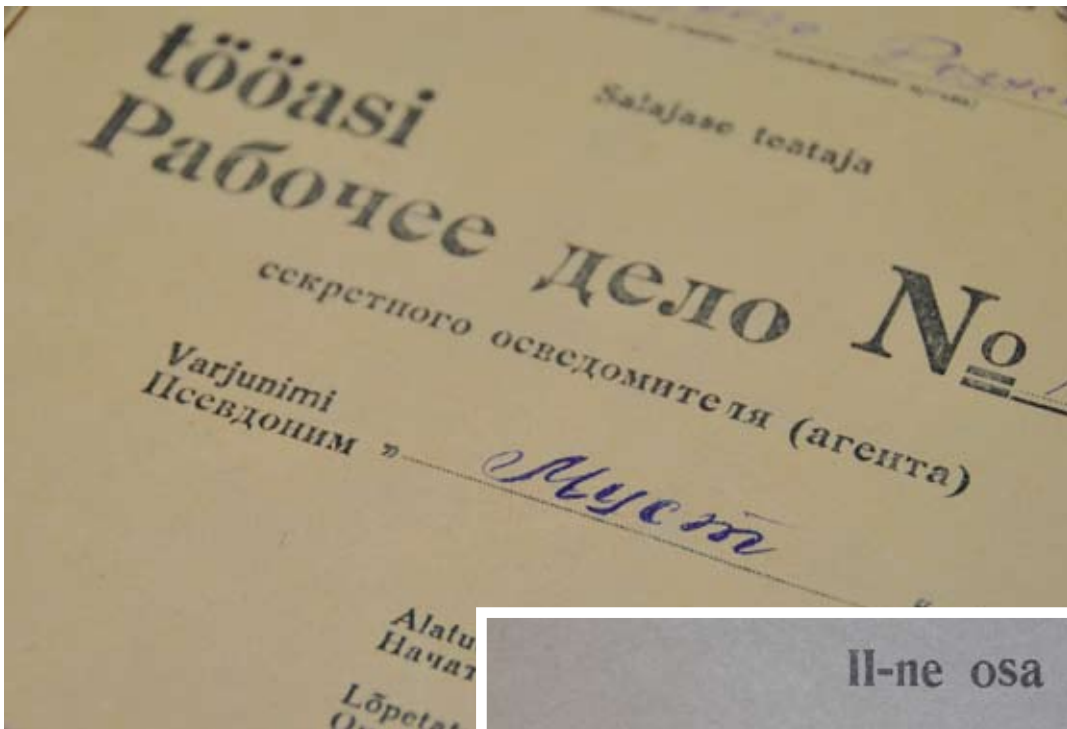
KGB organite allüksustelt nõuti pidevalt mõrvaragentide värbamist ja kasutamist, kuid Eestis jäi nende arv tagasihoidlikuks. Kõrgajal, 1952. aastal oli Eesti NSV MGB osakonnas 2N arvel vaid 23 mõrvaragenti. Julgeolekudokumentide põhjal võib pidada tõenäoliseks, et kokku tegutses Eestis eri aegadel kokku 50–60 palgalist tapjat. Rühmasid neist tavaliselt ei moodustatud, tegevusmeetodiks oli imbumine metsavennasalka või tutvumine üksikmetsavendadega ja nende usalduse võitmine. Kaitsepolitsei on

varasematel aastatel kohtusse saatnud metsavendade hävitamiseks värvatud Riikliku Julgeoleku Ministri-riumi (MGB) mõrvaragentide Rudolf Tuvi, Paul Lõhmuse ja Karl-Leonhard Paulovi süüasjad.

Rangeid eraldusjooni ei ole siiski võimalik eri agenditüüpide vahele tõmata. Marsruutagendi võis vajaduse korral kiiresti siseagendiks ümber kvalifitseerida või soodsate asjaolude ilmnmisel hoopis mõrvaragendiks „edutada”. Samuti pidi tapmisülesandega agent kõigepealt võitma ohvri(te) usalduse ja sageli kuude kaupa põhi-ülesande täitmiseks soodsat olukorda ootama, tegutsedes sel ajal tegelikult siseagendina. Võis juhtuda, et algselt mõrvaragendiks värvatut ei suutnudki ohvrit tappa, kuid oli siseagendina tšekistidele ometi väärtuslik.

On hästi teada, et Eesti viimase metsavennana tuntud August Sabbe värbas julgeolek oma agendiks nimega Jaan, kuid metsa tagasi pääsenuna hoidus ta igasugusest koostööst ning varjas end kuni hukkamiseni 1978. aastal. Metsavend Endel Redlich „legaliseerus” 1945. aastal, allutati koostööle ja talle anti agendinimeks Röövel. Peagi läks Endel Redlich metsa tagasi ja temast kujunes Eesti suurima vastupanuorganisatsiooni Relvastatud Võitluse Liidu juht.

Igale KGB agendile vormistati isiklik- ja töötoimik.

Detailid agendi isiklikust toimikust.

Koostöö põhjused

Põhjusi võis värbamiseks olla erinevaid, kuid üldiselt eristati kolme põhirühma: ideoloogilised töekspidamised, isiklik (ennekõike materiaalne) kasu ja „kompromiteeriv materjal”. Sellises järjekorras neid eelistati. Agentide tegelike motiivide esinemissageduse järgi oli aga järjekord vastupidine. Peamine mõjutusvahend värbamisel oli hirm enda või oma lähedaste repressioonide ees. Hirm vahelejäämise ees oli ühtlasi see, mis sundis külaelanikke keelduma metsavendadele peavarju andmisest või halvemal juhul neist organitele teada andma. Ideoloogiasse uskujad, niipaljukeest kui neid oli, astusid aga pigem parteisse ja komsomoli või vähemalt hävituspataljoni, misomakordamuutis mõttetuks nende kasutamise agendina.

Üks isikliku „kasu” liike agendi motiveerimiseks võis olla isiklik vihavaen, mida omakorda võidi ametlikult lasta paista ka ideoloogilise põhjusena. Ehkki seda laadi statistikat pole me teinud, võib uurimiskogemuse põhjal väita, et isiklikust kättemaksust või kadedusest lähtunud ajendid on pigem tänapäevarahvasuulemmikteema kui tegelikult levinud tegutsemismotiiv. Esiteks näib, et sõjajärgsetel aastatel eelistati omavahelisi asju klaarida veel omavahel, sest elu oli näidanud, et segastel aegadel tuleb okupatsioonivõimudesse suhtuda alati ja igas mõttes ettevaatusega. Teisalt ei ole isiklikel motiividel pealekaebajatelt saadav info kunagi olnud piisavalt usaldusväärne, mistõttu see tekitab segadust ja lisatööd. Metsavendade

jälitamiseks olid seda laadi allikad siiski mõnel määral kasutatavad, kuid märksa vähem otsustavas rollis, kui kuulujuttudest võiks järeldada. 1949. aasta küüditamise nimekirjade koostamisel rahvasuus peasüüdlaseks tembeldatud „kadedad naabrimehed” ei mõjutanud tegelikkuses aga eriti midagi. „Kulakute” perekonnad olid maksustamise eesmärgil kindlaks tehtud juba aasta varem. Ka teise küüditatavate kategooria „natsionalistide” tunnused olid kindlalt piiritletud ja dokumentide põhjal kindlaks tehtavad. Kui mingid lisaandmed – näiteks perekonna koosseis – vajasidki agentuuri teel täpsustamist, siis peteti need vallast välja muul ettekäändel või kasutati selleks usaldusväärsemaid agente, aga mitte juhuslikke isiklike huvidega pealekaebajaid. Pealegi oli küüditamise ettevalmistamine nõnda rangelt salastatud operatsioon, et küsimuse „Mis te arvate, keda võiks teie külast küüditada?” mis tahes agendile esitamine oli välistatud.

Enamasti oli tšekistidele agentide ja informaatrite värbamisel toeks „kompromiteeriv materjal”, mille hankimine ei olnud kuigi keeruline: selleks sobis värvatava enda või mõne tema sugulase kunagine kuulumine Kaitseliitu, Omakaitsesse või Saksa sõjaväkke, metsavendade abistamine vms. Poliitilist laadi „kompromiteeriva materjali” kõrval kasutati rohkesti ka miilitsa andmeid hariliku kriminaalkuritegevuse ja teiste seadusrikumiste kohta. Koostööst keeldumise korral lubati kogutud informatsioon ametlikult käiku lasta, ähvardati arreteerimise ja vägivallaga. Metsavenda-

de puhul prooviti iga hinna eest agendiks värvata nende legaalselt elavaid lähemaid pereliikmeid, sest sageli olid nemad ainsad, kellel oli tagaotsitavaga mingi ühendus. Agentuurvõrgu arendamise seisukohalt olid eritähelpanu all ka juba „legaliseerunud” metsavennad, kes tundsid hästi kohalike olusid ning keda sai vastutasuks vabaduse eest sundida organitele teeneid osutama. Sageli nõuti neilt enda varjamist jätkavate võitluskaaslaste ja nende elupaikade väljaandmist.

Sel taustal ei tohiks paljude metsavendade äraandja ohvriks langemine olla kuigi üllatav. Pigem on üllatav see, et hoolimata arhiividokumentides sisalduvatest pidevatest nõudmistest agentuuri töö tõhustamiseks jäi värvatute koguarv oma aja ja tingimuste kohta võrdlemisi tagasihoidlikuks. 1951. aasta 1. jaanuaril oli „banditismivastase võitluse liinis” julgeoleku käsutuses tšekistide endi väitel 33 residentit, 167 agentit ja 1526 informaatorit. Meenutagem, et informaatrid, kes moodustasid enamuse (88%) ENSV riikliku julgeoleku organite inimallikatest, olid kõige ebausaldusväärsem kategooria, kelle lojaalsust ja edastatava info tõesust oli enamasti raske kontrollida.

Agendid ja usaldusisikud

Aja jooksul muutus KGB agendivõrgu ülesehitus vähe. NSV Liidu riikliku julgeoleku organite agentuuraparadi 1983. aasta põhimäärusest võib lugeda: „Lähtuvalt meie riigi sisepoliitilisest olukorrast võiks sellise terava tšekistliku meetme, nagu seda

on agentuur, kasutusala olla praegu juba kitsendatud. Kuid kuna imperialism ei ole loobunud ega loobu kunagi ellu viimast salajast NSV Liidu vastast õonestustegevust, ei saa ka Nõukogude julgeolekuorganid läbi ilma agentuurita.” Samas dokumendis on üles loetud ligi kakskümmend laiemat valdkonda, kus kogu aeg vajatakse agentide abi – alustades vaenlase luure residentuuride paljastamise ja lõpetades NSV Liidu riigipiiri valvega. Eestis vajas KGB laiaulatuslikku agentide võrgustikku siiski endiselt eeskätt „siseriiklikust vajadusest tulenevalt” ehk valitseva okupatsioonirežiimi kindlustamiseks.

KGB agentuuri moodustasid ka 1980. aastatel agendid, residendid ning konspiratiiv- ja kohtumiskorterite pidajad. Üldjuhul prooviti agentideks värvata võimudele lojaalseid kodanikke, kuid erijuhtudel võis koostööle allutada ka „nõukogudevastase propaganda mõju alla sattunud” ja selle eest varem kohtulikult karistatud isikuid. Viimaste värbamisel võeti mõistagi kasutusele „kompromiteeriv materjal”. Seevastu residentideks värvatud isikud pidid ikka olema kontrollitud parteiliikmed, sest neile usaldati agentide rühma juhtimine. Residentiks ei võinud inimest muuta sunniviisil.

Juba 1950. aastate algul olid salajaste kaastöötajate kategooriast kustutatud informatorid kui agentuuri kõige kasutum osa. Peagi asusid nende asemele aga KGB usaldusisikud, kes valitseva eeskirja järgi tuli vabatahtlikkuse alusel värvata vaid ustavate

nõukogude kodanike hulgast. Tavaliselt olid nad kõrgemad ametnikud, asutuste ja ettevõtete juhid. Neile antavad väiksema tähtsusega ülesanded ei tohtinud nõuda eriväljaõpet ega rangete konspiratsiooninõuete järgimist. Usaldusisikutega võeti ühendust vaid vajaduse korral ja neilt laekuva suulise teabe vormistasid operatiivtöötajad hiljem õienditena. Usaldusisikute peamine erinevus agentidest

(agendid, residendid ja konspiratiivkorterite pidajad) pihtimused. Paljusid neist ajendas ülestunnistust teema siiras soov vabaneda süütundest Eesti Vabariigi ees. Samas oli oluliseks motiiviks hirm, et avalikustamise korral saavad agendiks olekust teada perekonnaliikmed, sõbrad-tuttavad ja omaaegsed töökaaslased. Kardeti olemasoleva töökoha kaotust ja edaspidise karjääri luhtumist.

Peamine mõjutusvahend värbamisel oli hirm enda või oma lähedaste represseerimise ees.

seisnes selles, et nende koostöö KGB töötajatega ei olnudki rangelt salajane, kuid kontaktide täpsem põhjus pidi siiski jääma varjatuks. Kui kõigil KGB agentidel ja residentidel olid olemas põhjalikud isiklikud ja töötoimikud, siis usaldusisikute üle peeti arvestust vaid literatoimikutes. Neilt ei nõutud salajase koostöö kohta allkirja ega omistatud varjunime.

Kuigi KGB eesmärgiks oli agentuuri katta kõik eluvaldkonnad, kehtis siingi oma kindel pingerida. Agentide ja usaldusisikute erilise valve all seisis kõik välismaa ja välismaalastega seotud erialad, eelkõige turism ja merendus. Järgnesid suuremad töös- tusettevõtted, haridus-, kultuuri- ja teadusasutused. Tähtsaks peeti agentuuri olemasolu usuringkondades.

Kaitsepolitseile 1995-1996 esitatud rohkem kui tuhandest ülestunnistusest moodustasid ülekaalukama osa endiste KGB salajaste kaastöötajate

Endised KGB kaastöötajad, kes 1990. aastate keskel kaitsepolitsei pakutud ülestunnistamise võimalust ei kasutanud, on ebasõbralikele eriteenistustele lihtsad sihtmärgid, keda on võimalik kompromiteerimisega ähvardades uuesti koostööle värvata. Sel viisil on nad endiselt reaalseks ohuks Eesti riigi julgeolekule. Ka Herman Simmi riigireetmise taustaks oli tema varasem koostöö KGB-ga.

Eesmärgiga ennetada ja tõkestada julgeolekuriske, kutsus kaitsepolitsei KGB-ga koostööd teinud isikuid üles endast teada andma.

Kaitsepolitsei teavitamine kokkupuudetest KGB-ga, seda isegi juhtudel kui koostööle allutati kompromiteeriva materjali alusel, aitab isikul vähendada kompromiteerimise riski, annab olulist teavet riigi julgeolekule ja kinnitab lojaalsust Eesti Vabariigile.

Koostas: Andres Kahar
Disain: Smile Group
Fotod: Scanpix Baltics Eesti, BullsPress Eesti, Andres Putting (Delfi), Politseiameti arhiiv, Kaitsepolitseiameti arhiiv
Trükk: Uniprint

